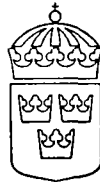

Regeringens proposition

1987/88:145

om stöd till radio- och kassettidningar

Prop.
1987/88:145

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 17 mars 1988.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Bengt Göransson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att verksamheten med radio- och kassettidningar skall byggas ut och permanentas. Ambitionen är att utgivningen inom senast fem år bör omfatta ett femtiotal tidningar. Kostnaderna för detta beräknas till totalt 55 milj. kr. i 1987 års prisläge.

Verksamheten med radio- och kassettidningar bör tillföras 25 milj. kr. i reformmedel, så att sammanlagt ca 38,2 milj. kr. kan disponeras för budgetåret 1988/89.

En särskild nämnd – taltidningsnämnden – bör inrättas för att fördela det statliga stödet och i samband härmed svara för upphandling av nödvändig teknisk utrustning m. m. samt bedriva en viss utbildnings- och utvecklingsverksamhet. Nämndens kanslifunktioner bör knytas till presstödsnämnden.

De föreslagna formerna i övrigt för verksamheten följer i huvudsak de slutsatser och rekommendationer som lagts fram av taltidningskommittén, som i fem år haft ett kombinerat förvaltnings- och utredningsuppdrag och svarat för verksamhetens utveckling.

Lag om ändring i lagen (1981:508) om radiotidningar

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1981:508) om radiotidningar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §¹

Ett tillstånd att sända en radiotidning kan återkallas, om den som har fått tillståndet bryter mot denna lag eller mot villkor som avses i 5 §.

Beslut om återkallelse av tillstånd får överklagas hos kammarrätten, om beslutet meddelas av en annan myndighet än regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

¹Senaste lydelse 1983:495.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 mars 1988

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Sigurd-
sen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Göransson, Dahl, R.
Carlsson, Holmberg, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson,
Lönnqvist, Thalén.

Föredragande: statsrådet Göransson

Proposition om stöd till radio- och kassettidningar

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 17 juni 1982 tillsattes den 1 juli samma år en kommitté – taltidningskommittén (U 1982:05)¹ – med uppdrag att fördela bidrag enligt förordningen (1982:669) om stöd till radio- och kassettidningar samt att bedriva det ytterligare utrednings- och utvecklingsarbete rörande stöd till taltidningar som erfordrades enligt riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition (1981/82:129) om stöd till taltidningar (KU 1981/82:31, rskr. 409).

Taltidningskommittén har under sin verksamhet lagt fram ett antal delbetänkanden och särskilda rapporter. I juni 1987 lade kommittén fram sitt slutbetänkande (Ds U 1987:6) Radio- och kassettidningar – slutsatser och rekommendationer. Kommitténs sammanfattning av innehållet i betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstan-
serna och en sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokol-
let i detta ärende som *bilaga 2*.

Frågan om synskadades tillgång till innehållet i dagstidningar har aktua-
liserats vid ett flertal tillfällen sedan kommittén tillsattes. Riksdagen och
regeringen har stegvis förnyat och utvecklat sina ställningstaganden i an-
slutning till den fortlöpande verksamheten med statligt stöd till radio- och
kassettidningar.

I regeringens proposition (1984/85:138) Om radio- och kassettidningar
anförde jag bl. a. att jag – när taltidningskommittén inhämtat ytterligare,
kompletterande erfarenheter och redovisat resultat och analyser av en
fortsatt verksamhet – avsåg att göra en samlad bedömning av stödet till
radio- och kassettidningar för synskadade och återkomma i frågan. En
sådan behandling aviserades nyligen i 1988 års budgetproposition (prop.
1987/88:100 bil. 10 s. 473).

¹ Kommittén bestod vid avlämnandet av betänkandet av f.d. direktören Ivar
Hallvig, ordförande, verkställande direktören Sune Tjernström, vice förbundsordfö-
randen Jan Holmegård, organisationsdirektören Olov Höglund, kanslichefen Leif
Andersson, redaktören Lars Westberg och departementsrådet Ingrid Dalén.

Med hänvisning till vad jag tidigare anført i dessa frågor lægger jag nu fram mina överbåganden och förslag angående den fortsatta verksamheten med radio- och kassettidningar för synskadade.

Prop. 1987/88:145

2 Bakgrund

2.1 Principiella utgångspunkter

Arbetet med att förbättra synskadades tillgång till innehållet i dagstidningar inleddes för ett tiotal år sedan på grundval av de intentioner som uttalades i propositionen 1977/78:87 om insatser för handikappades kulturella verksamhet. Efter olika utredningsinsatser inrättades ett bidragsanslag år 1982. Taltidningskommittén tillsattes för att fördela bidrag till tidningsföretag för utgivning av taltidningar för synskadade och i övrigt vidareutveckla olika praktiska och tekniska alternativ för verksamheten.

I regeringens proposition 1984/85:138 om radio- och kassettidningar behandlade jag utförligt de motiv och ställningstaganden som legat bakom statens engagemang på detta område. Vad jag då anförde angående bärande principer och allmänna riktlinjer äger alltså full giltighet. För en uttömmande genomgång av statens motiv för insatser på området hänvisar jag till nämnda proposition. Jag nöjer mig här med att ange de principiella huvuddragen.

Statens åtgärder på området grundar sig på en ambition att förbättra synskadades tillgång till innehållet i dagstidningar, med särskild hänsyn till dagstidningarnas viktiga roll i den demokratiska processen. Vid sidan av allmän nyhetsbevakning kanaliseras viktig samhällsdebatt och opinionsbildning genom dagspressen. Dagspressens betydelse för synskadade i detta avseende accentueras av att t.ex. radion, som är tillgänglig för synskadade, arbetar under särskilda krav som finns fastställda i lagar och avtal, bl. a. kravet på opartiskhet.

Detta är det huvudsakliga skälet för ansträngningarna att göra dagspressen åtkomlig för så många som möjligt. Vid sidan av den centrala demokratiska funktionen har dagspressen andra betydelsefulla uppgifter, t.ex. information i vidaste bemärkelse, underhållning, förströelse samt den viktiga funktionen att på olika sätt uttrycka och förmedla sociala kontakter. Den sociala funktionen brukar särskilt framhållas av synskadade och har vitsordats av taltidningskommittén.

2.2 Frågans tidigare behandling

Stödet till radio- och kassettidningar inrättades den 1 juli 1982. Samma dag tillsattes taltidningskommittén (U 1982:05) för att fördela det ekonomiska stödet och bedriva ett fortsatt utrednings- och utvecklingsarbete i enlighet med vad som beslutats av regering och riksdag (prop. 1981/82:129, KU 31, rskr. 409).

I takt med verksamhetens utveckling har de yttre formerna reglerats i olika lagar och förordningar. Bidragen fördelas enligt förordningen (1982:669) om stöd till radio- och kassettidningar. Särskilda föreskrifter för

tillstånd till radiosändning m. m. finns i lagen (1981:508) om radiotidningar och förordningen (1981:512) om radiotidningar. Ansvarigheten för innehållet regleras i lagen (1982:521) om ansvarighet för radio- och kassettidningar. Formerna för taltidningskommitténs arbete bestäms av förordningen (KRFS 1982:9) med instruktion för taltidningskommittén.

Redan under de första år som verksamheten pågick genomfördes en del ändringar och klargöranden i regelkomplexet. Utvecklingen fram till nyåret 1985 har redovisats utförligt i propositionen 1984/85:138, varför jag hänvisar till den för en närmare redogörelse av taltidningskommitténs verksamhet under de tre första åren.

I sitt betänkande (Ds U 1984:8) Om stöd till radio- och kassettidningar föreslog kommittén en rad principiella och praktiska justeringar i stödsystemet och anförde att det övergripande målet med verksamheten var att göra dagstidningarnas information och opinionsbildning tillgänglig för läsare med handikapp (s. 6).

I propositionen 1984/85:138 (s. 14) framhöll jag behovet av att förbättra synskadades tillgång till dagstidningar och föreslog att verksamheten skulle vidareutvecklas.

Regeringen medgav samtidigt statlig helfinansiering av utgivning av radio- och kassettidningar för att underlätta en fortsatt utveckling av verksamheten och också ett starkt rabatterat pris på en talutgåva av en dagstidning för att stimulera intresset för abonnemang (s. 15). I övrigt föreslogs en prioritering av radiodistribution i den fortsatta verksamheten och försök med utgivning enligt den s. k. RAPS/RATS-metoden (radiosända punktskriftstidningar för synskadade resp. radiosända talsyntestidningar för synskadade). Metoden innebär överföring direkt från tidningarnas sätteri-datorer till punktskriftsdisplayer hos synskadade abonnenter eller specialmottagare för syntetiskt tal (s. 28–33).

Sammanfattningsvis anförde jag i nämnda proposition (s. 37) att verksamheten i övrigt borde bedrivas "enligt hittills gällande regler och riktlinjer. Målet är att i så effektiva och ändamålsenliga former som möjligt förbättra synskadades tillgång till dagstidningar och därmed synskadades delaktighet i samhällslivet."

Riksdagens konstitutionsutskott pekade i sitt betänkande (KU 1984/85:33 s. 3) på riksdagens enhälliga beslut år 1982 om att sätta igång en verksamhet med taltidningar. I samband härmed hade utskottet framhållit (KU 1981/82:31) "att ändamålet med taltidningar var att öka möjligheterna för de synskadade att få tillgång till samma information via pressen som den övriga befolkningen. De enligt utskottets mening viktigaste riktlinjerna för bedömningen av fördelningen av stödet var att inom en region nå största möjliga krets av synskadade och att beakta behovet av politisk mångfald."

Utskottet godtog vidare regeringens förslag angående full kostnadstäckning, rabatterade abonnemangspriser och försök med partiell samverkan enligt den s. k. alternativ II-modellen. Den innebär att tidningar kan samverka i distribution, teknik och redigering av allmänna nyheter, men bibehålla separat redigering av opinionsbildande material – i praktiken således talutgåvor där ena sidan på kassetten utformas gemensamt och den andra separat av samverkande tidningsutgivare.

I sammanhanget uttalade utskottet (KU 1984/85:33 s. 5) att "Det ideala målet är självfallet att möjliggöra för [synskadade] att få tillgång till all dagspress. Detta är emellertid ett mål som knappast kan uppnås på en gång." Utskottet framhöll avslutningsvis vikten av ett fortsatt utvecklingsarbete med sikte på att synskadade så småningom kan få tillgång till fullständiga dagstidningar i form av överföringar till syntetiskt tal eller punktskrift med hjälp av datorsättningar, dvs. den s. k. RAPS/RATS-metoden. Enligt utskottet var det viktigt att ett sådant utvecklingsarbete stimulerades.

Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 1984/85:294).

3 Taltidningskommitténs verksamhet

Kommittén bygger sina förslag till utformning av en fortsatt verksamhet med radio- och kassettidningar på nästan fem års erfarenheter av bidragsgivning och utvecklingsarbete med talversioner av dagstidningar.

Kommitténs slutsatser och rekommendationer utgör därför i sig en samlad bedömning av alla de praktiska och principiella frågor som berör den statligt stödda verksamheten med radio- och kassettidningar.

I det följande återger jag kommitténs synpunkter på några av verksamhetens huvudfrågor.

3.1 Synskadades informationssituation

Synskadade får information genom riksradio, lokalradio och närradio samt i viss utsträckning genom TV. Ifråga om radiosändningar är synskadade jämställda med seende. I princip arbetar dock radio och TV under särskilda, rättsliga krav på bl. a. opartiskhet, vilket gör att förutsättningarna för opinionsyttringar och kommunikation via dessa medier är begränsade.

Landsting och kommuner har en ganska omfattande verksamhet med s. k. läns- och kommuntaltidningar för läshandikappade. Taltidningarnas innehåll utgörs vanligen av material ur lokal och ibland rikspress, egna inslag samt särskild handikappinformation. Läns- och kommuntaltidningarna är etablerade sedan länge. De flesta har utvecklats ur bibliotekens specialservice för synskadade. Verksamheten finansieras av kommuner och landsting, ofta genom delat ansvar.

Kostnaderna för utgivning av dessa taltidningar varierar. De brukar för de mindre tidningarna uppgå till mellan 30 000 och 40 000 kr., för medelstora till mellan 150 000 och 200 000 kr. samt för de stora till mellan 300 000 och 700 000 kr. per år. Länstaltidningar med stor upplaga och/eller hög utgivningstäthet, t. ex. Örjansbandet i Stockholm och Gävleborgsbandet i Gävle, kostar över 1 milj. kr. per år att ge ut. De flesta taltidningar tar ut en symbolisk prenumerationsavgift, som högst 60 kr. per år.

Sedan 1982 har enligt kommittén inga egentliga inskränkningar i utgivningen av läns- och kommuntaltidningar kunnat märkas. Utvecklingen tycks snarare gå mot ett utökat antal taltidningar, tätare utgivning och i

flera fall även en ökning av antalet abonnenter. En ökad utgivningsfrekvens gör att denna typ av taltidningar kommer att ligga allt närmare dagspressen i sin rapportering.

I en situation där dagstidningarna görs tillgängliga för synskadade är det enligt kommittén angeläget att den resurs som läns- och kommunaltidningarna utgör används till att förmedla annan information än dagspressinformation till synskadade.

Synskadade har också tillgång till fack- och skönlitteratur. Totalt finns ca 23 000 boktitlar tillgängliga som talböcker. Av dessa finns uppskattningsvis 7 000 titlar omedelbart tillgängliga vid landets folkbibliotek. Även ett hundratal tidskrifter finns utgivna på kassett för läshandikappade i versioner som direkt motsvarar de tryckta förlagorna.

Slutligen finns vissa möjligheter för synskadade att via bibliotekens inläsningstjänst kostnadsfritt få bl. a. artiklar från tidningar och tidskrifter intalade på kassett. Inläsningstjänsten är ojämnt utbyggd och saknas i många kommuner.

Kommittén menar att det från demokratisk utgångspunkt är viktigt att alla kan ta del av den samhällsdebatten. Det är därför angeläget att alla grupper i samhället kan tillgodogöra sig nyhetsinformationen och opinionsbildningen i bl. a. dagspressen.

Målsättningen för det fortsatta arbetet bör vara att så småningom alla dagstidningar ges ut i talversioner. Talutgåvorna bör så långt som möjligt vara förlagetrogna och nå abonnenterna samtidigt som de seende får den tryckta tidningen.

Kommittén anser i princip att även andra läshandikappade grupper som har svårt att tillgodogöra sig tryckta tidningar bör kunna få tillgång till radio- och kassettidningar. Som jämförelse nämns att talböcker kan utnyttjas av andra läshandikappade än synskadade. Avgörande är dock vilka resurser som ställs till förfogande.

3.2 Bidragsverksamheten

Redan tidigt stod det klart för taltidningskommittén att dagstidningarna visade ett svalt intresse för utgivning av radio- eller kassettidningar på det sätt och de ekonomiska villkor som gällde enligt 1982 års riksdagsbeslut. Skälet var dels den då rådande finansieringsprincipen att varje företags ekonomiska bärkraft skulle vägas in vid bidragsprövningen, dels bristen på ett utprovat och komplett system för radiodistribution. Full kostnadstäckning och en målmedveten satsning på radiotidningar var tidningsutgivarnas huvudkrav för att de över huvud taget skulle åta sig någon utgivning av talutgåvor.

Utgivarna anförde också att av den potentiella läsekretsen en långt mindre del än väntat var intresserad av abonnemang på talutgåvor och att tidningar som engagerade sig i verksamheten mötte ett oväntat starkt köpmotstånd bland synskadade. Konkurrens från prisbilliga läns- och kommunaltidningar angavs som en bidragande orsak.

Även avtalsmässiga och organisatoriska synpunkter anlades. Utgivarna

var t. ex. betänksamma inför nyanställning av journalister, så länge staten inte kunde garantera ett flerårigt stöd.

Prop. 1987/88: 145

Riksdagen beslutade år 1985 bl. a. att kommittén kunde medge full nettokostnadstäckning för utgivning av radio- och kassettidningar, att radiodistribution skulle prioriteras i den fortsatta verksamheten samt att priset för abonnemang på en tryckt tidning och dess talutgåva kunde vara 110 % av priset för den tryckta tidningen.

Med dessa nya förutsättningar kunde kommittén träffa uppgörelser med nio tidningsföretag om utgivning av radiotidningar. Av dessa företag hade sex inte tidigare givit ut talutgåvor. I slutet av år 1986 hade femton dagstidningar engagerat sig i utgivning av radio- och kassettidningar, nämligen tre storstadstidningar, tio flerdagartidningar och två fådagartidningar. Tillsammans hade tidningarna knappt 1 200 abonnenter. Därtill kom den särskilda försöksutgivningen av Göteborgs-Posten som RATS-tidning till 35 synskadade.

De tidningar som ger ut talutgåvor och dessas abonnentutveckling framgår av tabell 1. Bidragsutvecklingen inom verksamheten redovisas i tabell 2.

Tabell 1. Antalet abonnenter på radio- och kassettidningarna åren 1984–1987 – genomsnittlig kvartalsiffra

År och kvartal

Tidning	1984				1985				1986				1987
	1:a	2:a	3:e	4:e	1:a	2:a	3:e	4:e	1:a	2:a	3:e	4:e	
Kronobergaren	118	120	121	123	123	115	110	109	106	106	107	95	65
Norrbottnens-Kuriren	59	78	79	79	82	85	83	90	91	83	79	80	80
Norrländska Socialdemokraten	90	117	107	112	116	121	101	117	123	113	103	105	106
Ny Dag	54	54	56	53	49	50	48	49	47	46	43	43	47
Svenska Dagbladet	396	383	324	364	379	383	348	357	318	316	314	363	384
Tempus	70	62	52	55	55	54	46	44	40	34	31	30	32
Östgöten	51	47	49	49	49	50	44	47	45	44	43	49	51
Gotlands Allehanda									69	65	60	59	57
Gotlands Tidningar									69	62	66	67	66
Östersunds Posten											44	51	52
Länstidningen											59	60	61
Skaraborgs Läns Allehanda											54	59	55
Skövde Nyheter											26	26	27
Arbetet											81	80	72
Skånska Dagbladet											24	25	25
S:a abonnenter	838	831	788	835	873	858	780	803	908	869	1134	1192	1177

Tabell 2. Bidragsutveckling

Budgetår/ belopp (tkr)	82/83	83/84	84/85	85/86	86/87 (beräknat)	87/88 (beräknat)	S:a
S:a bidrag	1297,2	5246,7	6787,2	12723,2	16190	16500 ¹⁾	58744,3
S:a övriga kostnader	-	-	-	2296,1	1370	1000	4666,1
Totalt	1297,2	5246,7	6787,2	15019,3	17560	17500	63410,4

¹⁾ Den begränsade höjningen av bidragskostnaderna hänför sig främst till att två tidningar erhåller lägre bidrag än tidigare på grund av ändrad utgivningsperiodicitet.

I början av år 1987 riktade kommittén en förfrågan till landets morgontidningar om dessa under förutsättning av full statlig nettokostnadstäckning och radiodistribution vore beredda att starta utgivning av talutgåvor för synskadade, och i så fall hur snart efter ett eventuellt riksdagsbeslut våren 1988 utgivningen kunde börja.

Enligt kommittén har ca 35 tidningar, därav ett trettiotal flerdagartidningar, förklarat sig beredda att starta talutgåvor under angivna förutsättningar. Flerdagartidningarna, varav två är storstadstidningar, utgår från radiodistribution. Ifråga om fådagartidningarna kan man anta att det i första hand rör sig om bud- eller postdistribuerade kassettidningar.

Gensvaret från tidningsföretagen är av avgörande betydelse för kommitténs syn på utgivningsverksamheten både på kort och lång sikt. Ytterligare ca 35 utgivande tidningar skulle vid sidan av dem som för närvarande ger ut talutgåvor föra upp antalet radio- och kassettidningar till ett femtiotal. Företagens tryckta nettoupplagor representerar knappt 60 % av den samlade nettoupplagan för morgontidningarna. Nuvarande abonnentantal skulle därmed nästan kunna fyrdubblas och stiga till ca 4 500 personer.

Kommittén noterar att en sådan omfattning av verksamheten medför anspråk på samhällseliga stödinsatser, inkl. medel för inköp av teknisk apparatur etc., utöver vad som för närvarande disponeras för ändamålet. En så markant utgivningsökning skulle för övrigt kunna leda till att även andra utgivare utvecklar ett intresse för utgivning.

Kommittén påpekar att även om resurser ställs till förfogande är detta ingen automatisk garanti för att utgivning av radio- och kassettidningar kommer till stånd. Tidningsföretagen kan inte åläggas att ge ut talutgåvor. Avgörande för utbyggnaden av verksamheten är således ytterst tidningsföretagens vilja att medverka och samhällets möjligheter att bidra med de nödvändiga ekonomiska resurserna.

3.3 Distributionsfrågor

3.3.1 Inlästa radiotidningar

Metoden med radiotidningar bygger på utnyttjande av rundradions FM-sändarnät under icke programtid. För närvarande utnyttjas tolv större FM-sändare samt ett antal slavstationer för verksamheten. Systemets totala funktion omfattar de tre leden studio, överföring och mottagare.

Erfarenheterna hittills visar att systemet i sin helhet fungerar väl, bortsett från vissa smärre inkörningsproblem i en del fall under utgivningens inledningsskede. Dessa har huvudsakligen gällt utrustningsfel och ovana vid hanteringen. Genom utvecklingsarbete och informationsinsatser har driftssäkerheten stigit. Abonnenterna anser i allmänhet att systemet fungerar bra och att ljudkvaliteten är god.

Kommittén understryker vikten av utbildning av taltidningsredaktionens personal i inläsningsteknik och handhavande av den tekniska utrustningen. Ett program med en sådan inriktning behöver utarbetas. Redaktionspersonalen bör efter en inkörningsperiod med teknisk assistans själv kunna sköta inläsningen.

Det finns två huvudproblem med mottagarutrustningarna, nämligen bristande frekvensstabilitet och krånglande kassetmekanism. De senast levererade apparaterna har dock en ny kassetmekanism, och leverantören har aviserat möjligheter att byta ut den frekvensbestämmande delen. Erfarenheterna visar att det uppstår färre driftsstörningar om installation av mottagarutrustning sker genom hembesök av teknisk personal. Den relativt sett högre kostnaden för hembesök kan således sparas in genom färre driftsstörningar.

För mottagarutrustningarna får man i dag enligt kommittén räkna med ett pris på ca 3 500 kr. per apparat exkl. mervärdeskatt. Leverantören har dock antytt att vid beställning av över 3 000 apparater kan priset bli märkbart lägre. Till inköpspriset kommer kostnader för leveransprovning, för närvarande 200 kr. per mottagare, och leverans och installation genom hembesök, för närvarande genomsnittligt ca 640 kr. per apparat och abonnent. Reparation av felaktig mottagare beräknas kosta i genomsnitt ca 330 kr. per apparat och år.

Kommittén har i samarbete med televerket radio under hösten 1987 påbörjat en utvärdering av mottagarnas funktion och den tekniska kravspecifikationen i syfte att kunna infordra anbud under våren 1988 och beställa nya serier i så nära anslutning som möjligt till ett eventuellt riksdagsbeslut om en fortsättning av verksamheten. Televerket radio är liksom tidigare berett att bistå med detta arbete samt att svara för leveranskontroll och leverans av mottagarna till abonnenterna.

Hittills har nätet för Sveriges riksradios program 1 utnyttjats för radiotidningssändningar. Med befintligt antal tidningar och aktuell bandlängd per tidning har sändningskapaciteten varit tillräcklig för verksamheten. I en mer landsomfattande radiotidningsverksamhet kan dock enligt kommittén problem uppstå med kollisioner och bristande tillgång på sändningskapacitet.

3.3.2 Radiotidningar enligt den s. k. RAPS/RATS-metoden

Även den s. k. RAPS/RATS-metoden bygger på utnyttjande av rundradions FM-sändarnät under icke programtid. Tack vare den digitala överföringsmetoden kan så gott som hela tidningens innehåll överföras på väsentligt kortare tid än inlästa radiotidningar. Den egentliga överföringen tar bara några minuter, men kan behöva upprepas några gånger för att säkerställa felfri mottagning.

Under hösten 1986 levererades 35 mottagarutrustningar för RATS-överföring av Göteborgs-Posten till synskadade. Systemets funktion har hittills motsvarat de förväntningar som ställts. Kommittén noterar dock att provgruppen består av personer som erbjudit sig att delta av eget intresse och därför inte kan jämföras med den allmänhet som radio- och kassettidningsutgivare i regel vänder sig till.

Tillverkningskostnaderna för de nu levererade mottagarna med talsyntes är ca 26 000 kr. per styck exkl. moms. I en större serie bedöms kostnaden kunna bli lägre. Kostnaderna för den särskilda utrustningen på tidningen (sorteringsdatorn) och utrustningen på sändarstationen (mellandatorn) är

betydligt högre än vad som bedömdes år 1984, troligen minst ca 70 000 kr. resp. 60 000 kr. per styck exkl. moms.

Prop. 1987/88:145

Systemet är tills vidare prövat endast i begränsad omfattning. Det är enligt kommittén önskvärt att systemet provas parallellt med inlästa radiotidningar för att ge en ännu bättre uppfattning om marknadens acceptans av systemet och om de förbättringar som kan behöva genomföras.

En parallellsändning av de två systemen bör från teknisk synpunkt inte medföra några direkta komplikationer. Eftersom RATS kan överföras på några minuter kan dessa sändningar ske över samma sändare och tidsmässigt i anslutning till de inlästa tidningarna. Mottagarutrustningarna bör utvecklas för att kunna utnyttjas även för andra datoriserade textleveranser. Ett belysande exempel är försöket med facklitteraturoverföring till några studerande i Göteborg.

Ytterligare dokumentation av själva systemet erfordras, liksom teknisk kravspecifikation för tillverkning av utrustningen. Dessutom måste rutiner utarbetas för leverans av mottagare, instruktioner för handhavande av mottagarna, utbildning av abonnenterna för effektiv bläddring och överblick av det stora materialet, service, underhåll, m. m. Hela den verksamhet som byggts upp omkring systemet för inlästa radiotidningar måste också åstadkommas för RAPS/RATS-metoden innan denna går att använda för reguljär verksamhet i större omfattning.

En av RAPS/RATS-teknikens verkliga förtjänster är enligt kommittén just den alternativa användningsmöjlighet som tekniken medför. På sikt och i ett större perspektiv ger tekniken synskadade avsevärt större möjligheter att få tillgång till bl. a. facklitteratur och samhällsinformation, vilket öppnar stora utvecklingsmöjligheter inom utbildningen i vidare bemärkelse.

3.3.3 Val mellan olika distributionsformer

I den fortsatta verksamheten måste man enligt kommittén gå in för en kombination av olika tekniker. Distributionsformen måste anpassas till synskadades förutsättningar, tidningarnas periodicitet och förväntade abonnentantal samt de beräknade kostnaderna för verksamheten. Redigerade, inlästa radio- och kassettidningar bör tills vidare vara huvudalternativet.

För fådagartidningar är kassetutgivning att föredra enligt kommittén. För detta talar främst kostnadsskäl. Kassetter ställer sig billigast för tidningar med begränsad utgivning.

För flerdagartidningar framstår däremot radiotidningar som det naturliga alternativet. De redigerade, inlästa radiotidningarna bör mycket väl kunna kompletteras med överföringar direkt från tidningars sätteridatorer till specialmottagare för syntetiskt tal eller till punktskriftsdisplayer enligt den s. k. RAPS/RATS-metoden. Kommittén räknar med att till en början tio procent av en radiotidnings abonnenter skulle kunna tillgodogöra sig RATS-tekniken. Detta är kostnadsmässigt försvarligt och ger goda möjligheter till en fortsatt utveckling av tekniken. På sikt bör man räkna med att andelen RATS ökar betydligt.

Kommitténs kalkyler för kostnader i olika alternativ omfattar dels uppdatering och efterjustering av kalkyler som presenterades i 1984 års betänkande och dels nya beräkningar utifrån ett kalkylschema där de olika kostnadsposterna brutits ner så långt som möjligt. Beräkningarna har att ta hänsyn till mycket olika förutsättningar för enskilda tidningar, t. ex. i fråga om investeringar, kvalitet i olika moment, belastning genom sär- eller samkostnader, etc. Försök har gjorts att rensa kalkylerna från kostnader utöver en tänkt grundkalkyl, dvs. tillkommande kostnader för projektplanering, investeringar, extra sändare m. m. har räknats bort.

För sexdagars kassettidningar beräknas årskostnaden ligga mellan ca 850 000 kr. och 1 milj. kr. Variationerna beror i huvudsak på skiftande personalkostnader (mellan 2 och 4 tjänster) och kraftigt varierande kassettkostnader på grund av olika teknisk kvalitet och antalet returcr per kassett.

För endags kassettidningar beräknas årskostnaden ligga mellan ca 150 000 och 250 000 kr. Kassetterna distribueras per post. Även här är det i första hand skillnader i det redaktionella arbetet som bestämmer kostnadsintervallet.

Vad gäller radiotidningar har man förutom kostnader hos själva tidningsföretaget även kostnader för mottagarutrustningar. Kostnaden per mottagare inkl. leveransprovning och leverans beräknas uppgå till närmare 3 000 kr. inkl. mervärdesskatt vid större serier.

Med en avskrivningstid på fem år kan den sammanlagda kostnaden per mottagare uppskattas till ca 1 000 kr. per år, om den årliga servicekostnaden kalkyleras till 400 kr. För en radiotidning med 100 abonnenter uppgår med andra ord den årliga kostnaden för mottagarutrustningarna grovt räknat till 100 000 kr.

För sexdagars radiotidningar beräknas en årlig kostnad på ca 950 000 kr., inkl. kostnader för mottagarapparaturen. Radiotidningarna har en något jämnare redaktionell bemanning än kassettidningarna.

För två sexdagars radiotidningar som ges ut enligt alternativ II-modellen, dvs. med samproduktion av visst nyhetsmaterial, uppgår den årliga kostnaden till totalt ca 900 000 kr. per tidning. Några större kostnadsbesparingar görs således inte jämfört med helt separat utgivning när det gäller flerdagars landsortstidningar.

Av storstadstidningarna i dag ges en ut självständigt och två med partiell samverkan enligt alternativ II-modellen. Den förra kostar ca 2,7 milj. kr. per år, vari ingår kostnader för ca 400 mottagare. De senare kostar tillsammans ca 3,5 milj. kr., dock med ett betydligt färre antal mottagare. I det senare fallet har partiell samproduktion medfört vissa ekonomiska fördelar.

Om en radiotidning har ett spridningsområde som kräver sändning över mer än en radiosändare tillkommer dessutom ca 110 000 kr. för varje extra sändare. Utnyttjas t. ex. tre sändare blir sändarkostnaderna en tung post i totalkalkylen.

I fråga om RATS-tidningar görs kostnadsmässigt den besparingen att ingen särskild taltidningsredaktion behövs. Den tunga kostnadsposten i

detta alternativ är mottagarutrustningarna. Den årliga kostnaden per utrustning, inkl. service och underhåll, kan för närvarande uppskattas till ca 7 500 kr., förutsatt en femårig avskrivningstid. För en RATS-tidning med 100 abonnenter uppgår de sammanlagda apparatkostnaderna till ca 750 000 kr. per år, vartill kommer kostnader för sändning, vissa administrationskostnader m. m. på ca 100 000 kr.

3.5 Utbyggnadsmöjligheter

3.5.1 Modeller

Utvecklingen av verksamheten med radio- och kassettidningar har sedan år 1982 präglats av att olika lösningar prövats inom ramen för vissa grundläggande principer och riktlinjer. Erfarenheterna från denna uppbyggnadsfas utgör basen för en fortsatt utveckling.

Dagspressen kan indelas på en rad olika sätt beroende på vilka kriterier som tillämpas. Den naturligaste indelningen torde vara den som tillämpas i presstödssammanhang, dvs. storstadstidningar, flerdagartidningar och fådagartidningar. I en utbyggd verksamhet med radio- och kassettidningar bör enligt kommittén särskilt flerdagartidningarna vara väl representerade med hänsyn till deras stora betydelse för fortlöpande nyhetsförmedling och opinionsbildning.

Stödförordningens krav att inom en region nå största möjliga krets av synskadade är kopplat till ett krav att söka nå politisk mångfald. Kommittén har tolkat detta så att politisk balans mellan det borgerliga och det socialistiska blocket bör eftersträvas på orter och i regioner där sådan konkurrens förekommer inom dagspressen.

Kommittén skisserar några teoretiska modeller för en tänkt utbyggnad. En s. k. marknadsmodell bygger på tidningarnas spridning i landets 70 s. k. A-regioner. Om den största tidningen i varje A-region ger ut en talutgåva täcker 63 tidningar in samtliga 70 A-regioner, eftersom några är störst i två regioner. Den tryckta upplagan för dessa 63 tidningar utgör drygt 65 procent av morgonpressens totala upplaga.

En komplettering med näst största tidning skulle innebära att ytterligare 29 tidningar skulle ge ut talutgåvor, dvs. totalt 92 tidningar. De 92 tidningarna svarar tillsammans för 85 procent av morgonpressens totala upplaga.

Om samtliga morgontidningar ges ut som talutgåvor innebär det en utbyggnad till totalt 180 dagstidningar. Av de 88 tillkommande tidningarna är de flesta fådagartidningar. Tillsammans motsvarar dessa 88 tidningar 15 % av morgonpressens totala upplaga.

En mångfaldsmodell kan uppställas genom att man utgår från politisk valfrihet på orter där valmöjligheter finns. En sådan modell måste bygga på tidningsorter med politisk balans, dvs. orter där både socialistiska och borgerliga tidningar verkar vid sidan av varandra. Kommittén konstaterar att mångfaldsmodellen har sina svagheter. Med utgångspunkt från blockkonkurrens på samma utgivningsort kommer modellen att omfatta endast 22 orter.

Kommittén drar slutsatsen att någon av samhället fastställd utbygg-

nadsplan, som enkelt kan sättas i verket, i praktiken inte är möjlig. Avgörande för utbyggnaden av verksamheten med radio- och kassettidningar är att tidningsföretagen är villiga att medverka samt att staten ställer medel till förfogande. Praktiska och ekonomiskt rimliga lösningar måste sökas med hänsyn tagen till dessa faktiska förhållanden.

Läsarundersökningar har entydigt visat att lokalt och regionalt material är det som läsarna i första hand efterfrågar. Kommittén anser det därför naturligt att lokala och regionala tidningar prioriteras så länge sändningskapacitet och ekonomiska ramar utgör en begränsning.

3.5.2 Kostnader för olika alternativ

Den sammanlagda årliga kostnaden för en fullt utbyggd verksamhet med radio- och kassettidningar där alla tidningar medverkar skulle enligt kommitténs beräkningar uppgå till närmare 160 milj. kr. Av beloppet avser drygt 20 milj. kr. samtliga fådagartidningar och knappt 140 milj. kr. samtliga flerdagartidningar. Beräkningarna för flerdagartidningarna avser radiotidningsutgivning, kompletterad med en begränsad utgivning enligt RATS-metoden.

Som nämnts i det föregående har kommittén mottagit intresseanmälningar från ca 35 tidningsföretag utöver de 16 som för närvarande ger ut talutgåvor. Med utgångspunkt från intresseanmälningarna har kommittén beräknat statens kostnader för olika tänkbara utbyggnadsalternativ.

Den genomsnittliga årskostnaden för att ge ut 35 tidningar, i begränsad utsträckning kompletterade med RATS, uppgår till ca 39 milj. kr. Startar samtliga dessa utgivning ett och samma år blir initialkostnaderna ca 59 milj. kr., eftersom teknisk utrustning måste nyanskaffas till samtliga. Om kostnaderna för nu utgivande tidningar, kompletterade med RATS-utrustningar, räknas med blir de sammanlagda kostnaderna för året ca 81 milj. kr.

De följande fyra åren uppkommer endast kostnader för den löpande driften. För samtliga ca 50 tidningar blir årskostnaden under dessa fyra år ca 50 milj. kr. Den genomsnittliga årskostnaden för hela femårsperioden blir för samtliga grovt räknat 55 milj. kr. Alla kostnader är beräknade i 1987 års penningvärde.

4 Mina allmänna överväganden

Riksdag och regering har formulerat sin syn på massmediernas uppgifter i det demokratiska samhället i fyra punkter (prop. 1975/76:131, KU 46, rskr. 260). Massmedierna bör sålunda ge den information som är nödvändig för ett ställningstagande i samhällsfrågor; de bör självständigt eller som språkrör för organiserade intressen kommentera samhällsutvecklingen; de bör i allmänhetens intresse granska och kontrollera de ledande i samhället och de bör slutligen främja kommunikation inom och mellan olika grupper i samhället.

Riksdag och regering har därvid begränsat sig till vad de har bedömt vara

väsentligt i den demokratiska processen. Detta innebär inte att massmedierna frånkänts andra väsentliga uppgifter, t. ex. information i vidaste bemärkelse, underhållning, förströelse samt den viktiga funktionen att på olika sätt uttrycka och förmedla sociala kontakter.

Synskadade har intill nyligen varit i det närmaste utestängda från dagstidningarna. De har därmed haft sämre förutsättningar än medborgarna i allmänhet att följa den fortlöpande samhällsdebatten och delta i opinionsbildningen.

Med hänvisning till dagstidningarnas stora betydelse för samhällslivet har handikapporganisationerna och främst Synskadades riksförbund aktivt verkat för att synskadade skall få tillgång till innehållet i dagstidningar. Under en följd av år har organisationerna prioriterat dagstidningsfrågan och bedrivit en målmedveten upplysningsverksamhet i frågan. Synskadades riksförbund har på olika sätt och i en rad olika sammanhang uppnått ett avsevärt höjt medvetande om synskadades informationssituation i allmänhet och behov av dagstidningar i synnerhet. Mycket tack vare synskadades insatser i dessa avseenden – under senare år även i stor utsträckning genom taltidningskommittén – har utgivningen av talutgåvor av dagstidningar kunnat utvecklas så långt att det nu är möjligt att ge verksamheten fastare former.

För att förbättra synskadades delaktighet i samhällslivet har riksdagen sedan år 1982 anvisat medel för utgivning av talutgåvor av dagstidningar och i övrigt bestämt former och ambitioner för verksamheten. Under denna tid har verksamheten i vissa avseenden haft försökskaraktär och innefattat utrednings- och utvecklingsmoment med sikte på en permanent verksamhet.

När det statliga stödet till radio- och kassettidningar inrättades och taltidningskommittén inledde sitt arbete var de principiella riktlinjerna relativt öppna och vittsyftande och flera praktiska frågor oprövade. De erfarenheter som kommittén kunde utgå från inskränkte sig i stort sett till utgivning av ett begränsat antal kassettidningar och vissa kortare prov över s. k. abonnemangsradio.

Under kommittéarbetets gång har en lång rad praktiska och principiella frågor utretts och klarlagts. Ett avsevärt antal tidningar har engagerat sig i verksamheten och åtskilligt fler har anmält ett principiellt intresse. Forskare vid olika institutioner har på kommitténs uppdrag medverkat med viktiga utvärderingsstudier. Kommittén har utvecklat, finansierat och satt igång både kasset- och radiotidningar och byggt upp rutiner och heltäckande system för utgivning i dessa former. Dessutom har kommittén drivit eller i övrigt medverkat till teknisk utveckling på en avancerad nivå genom arbetet med överföring av material i tidningarnas sätteridatorer direkt till terminaler för punktskrift eller syntetiskt tal hos synskadade abonnenter, s. k. RAPS/RATS-tidningar.

Kommitténs resultat gör det möjligt att nu ta ställning till formerna för den fortsatta verksamheten. Mycket som tidigare var praktiskt och principiellt oklart har nu ersatts med konkreta erfarenheter och förbättrade kunskaper. Det gäller såväl systemfrågor som frågor om läsarreaktioner, radio- och kassettidningarnas sociala betydelse, deras roll i det totala

mediesammanhanget för synskadade, deras möjligheter att förmedla nyheter och opinionsbildning och i övrigt bidra till en förbättrad delaktighet i samhällslivet för synskadade.

Dessa framsteg har framhållits i remissbehandlingen. En stor majoritet av remissinstanserna har ställt sig bakom kommitténs överväganden och förslag och har framhållit vikten av att uppnådda resultat tas till vara och förs vidare. De flesta understryker behovet av att förbättra synskadades tillgång till dagstidningar och pekar bl. a. på positiva abonnentreaktioner, tidningarnas betydelse för att bryta synskadades sociala isolering samt det förhållandet att radio- och kassettidningar till stor del innehåller material som inte samma dag återfinns i andra för synskadade tillgängliga medier.

För egen del instämmer jag i dessa bedömningar. Jag anser att verksamheten nu bör utvecklas vidare. Liksom flertalet remissinstanser anser jag att vidareutvecklingen nära bör följa kommitténs förslag och de bedömningar angående bl. a. realistiska framkomstmöjligheter som ligger till grund för förslagen. Den fortsatta verksamheten bör därför enligt min mening på ett naturligt sätt ansluta till de resultat som kommittén uppnått under de senaste åren.

De praktiska och principiella problem kommittén haft att ta ställning till kan grovt fördelas på fyra huvudpunkter. Det gäller möjligheter att få tidningsutgivarna att engagera sig i verksamheten, hur man når ut till synskadade med de erbjudna tjänsterna, dvs. vissa informations- och marknadsföringsproblem, ett antal rättsliga problem samt systemfrågor.

Inledningsvis var tidningsutgivarna ovilliga att ge ut talutgåvor. Endast en begränsad del av anslagna medel kunde utnyttjas. Utgivarna uppställde två huvudkrav för medverkan, dels att få full statlig kostnadstäckning för utgivningen, dels att alternativet radiodistribution realiserades.

Efter framställning från kommittén och på regeringens förslag godkände riksdagen år 1985 full statlig kostnadstäckning för utgivning av radio- och kassettidningar, oavsett sökande tidnings ekonomiska bärkraft. Därmed undanröjdes tidningsutgivarnas första huvudinvändning.

Med ett målmedvetet arbete har kommittén i nära samarbete med televerket radio löst radiofrågan. På kommitténs förslag har lagstiftningen på området justerats för att underlätta radiodistribution av talutgåvor. Övriga praktiska och principiella moment har med tiden kunnat redas ut, och distributionsformen fungerar nu som ett generellt tillämpligt system. Särskild apparatur har utvecklats och tillverkats av extern leverantör och möjligheter finns för beställning av nya serier. Därigenom har kommittén bl. a. kunnat tillgodose tidningsutgivarnas andra huvudkrav.

Resultaten visar sig nu. Under åren 1982–83 kunde endast ett par tidningar efter aktiv påverkan från kommittén förmås att starta utgivning av talutgåvor. Idag ges 16 tidningar ut. Därtill kommer utgivningen av Göteborgs-Posten som RATS-tidning till ett begränsat antal abonnenter. Kommittén har vidare intresseanmälningar från ytterligare ca 35 tidningar.

I början av sin verksamhet stötte kommittén på vad som kallades ett oväntat köpmotstånd från synskadade. En rad orsaker kunde klarläggas. De viktigaste angavs vara det inledande kravet på fullt abonnemangspris på talutgåvan och otillräcklig information på olika plan. Därtill kom syn-

skadades ovana vid mediet, vissa allmänna kommunikationssvårigheter, konkurrens från etablerade läns- och kommunaltidningar, m. m.

På kommitténs och regeringens förslag godkände riksdagen år 1985 att en talutgåva åsattes ett starkt rabatterat pris, som innebär att abonnemang på både en tryckt dagstidning och dess talutgåva kostar 110 % av priset på den tryckta tidningen.

I nära samarbete med Synskadades riksförbund centralt och lokalt har kommittén och berörda tidningsföretag arbetat för att göra talutgåvorna kända bland synskadade och underlätta hanteringen av mottagarapparat, abonnemangsrutiner m. m. Detta har kombinerats med fortlöpande läsarstudier och utvärderingar, vilket har lett till förbättrad ömsesidig kommunikation och en höjd allmän kunskapsnivå.

Under kommitténs verksamhet de senaste åren har en rad radorättsliga och ansvarighetsrättsliga frågor kunnat lösas i enlighet med de former för utgivning som arbetats fram och bedömts vara ändamålsenliga. Ett särskilt problem i sammanhanget är frågan om tillgång till ledig kapacitet i eternäten. En breddad radiotidningsverksamhet eller utökade rundradiosändningar skulle kunna leda till kollisioner mellan olika verksamheter. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

Ett stort framsteg i de senare årens verksamhet är att kommittén gjort radiodistributionen praktiskt genomförbar. Tillsammans med televerket har kommittén klarlagt och reglerat hela processkedjan från särskilda sändarutrustningar hos utgivarna via analoga eller digitala överföringar fram till direktmottagning i särskilda mottagarutrustningar hos synskadade abonnenter. Frågor om rätt att få disponera de särskilda radiomottagarna, leverans av mottagare till synskadade samt fortlöpande service och teknisk översyn har också lösts.

Kommittén har också kommit långt i sina ansträngningar att stödja framtagningen av ett enhetligt och funktionellt system för direktöverföring från tidningars sätteridatorer till terminaler för mottagning i form av punktskrift eller syntetiskt tal hos synskadade (s.k. RAPS/RATS-tidningar). Även om utvecklingen nått långt återstår enligt kommittén en hel del praktiska och systemtekniska frågor innan denna metod kan anses färdig för reguljär utgivning. Metoden med inlästa radiotidningar förordas därför av kommittén som huvudalternativet i en fortsatt verksamhet under de närmaste åren.

Det är mot denna bakgrund kommitténs förslag till fortsatt verksamhet bör ses. Kommittén framhåller, bl. a. med hänvisning till ett uttalande av riksdagen, att målet på sikt bör vara att alla dagstidningar görs tillgängliga för synskadade. Många remissinstanser ansluter sig till denna långsiktiga målsättning. Men kommitténs förslag såsom de utförs mera i detalj tar fasta på de konkreta resultat som uppnåtts och de praktiska förutsättningar som för närvarande bedöms realistiska. Det innebär att kommittén i första hand vill försäkra sig om medverkan från det femtiotal tidningar som redan förklarat sig vara intresserade av att ge ut radio- och kassettidningar och främst förordar tekniska lösningar som är väl utprovade och visat sig fungera tillfredsställande i en reguljär utgivningsverksamhet.

Kommittén framhåller att någon av samhället fastställd utbyggnadsplan,

som enkelt kan sättas i verket, i realiteten inte är möjlig. En utbyggd verksamhet med radio- och kassettidningar kan komma till stånd bara under den förutsättningen att tidningsföretagen är intresserade av att delta och villkoret för att företagen skall åta sig uppgiften är enligt kommittén att staten ställer medel till förfogande.

För egen del vill jag understryka att kommitténs bedömningar är anpassade till de möjligheter som faktiskt föreligger. Det gäller både i fråga om det antal tidningar som under de närmaste åren beräknas kunna komma ut som radio- eller kassettidningar och de mer konkreta modellförslagen. Det tekniska huvudalternativet bygger på flera års erfarenheter och är i övrigt anpassat efter kända och prövade förutsättningar.

Riksdagen har uttalat att det ideala målet självfallet är att möjliggöra för synskadade att få tillgång till all dagspress, även om detta inte kan uppnås på en gång. Både taltidningskommittén och dess föregångare, utredningen om dagstidningar för synskadade, har sett taltidningsfrågan som en likställighetsfråga.

Utvecklingen har hittills gått stegvis. Den har enligt kommittén i första hand varit beroende av ett positivt gensvar från tidningsutgivarna och i andra hand av tillgång på statliga medel. Innan intresset hos utgivarna kunde arbetas upp var medelsförbrukningen för ändamålet väsentligt lägre än den årliga anvisningen.

Det finns i Sverige idag ca 180 morgontidningar. Att gå från nuvarande 16 utgivande tidningar till ca 180 vore ett mycket stort steg. Med hänsyn till kommitténs erfarenheter de senaste fem åren är även skillnaden mellan 16 och ett femtiotal tidningar avsevärd, särskilt om man betänker vilket arbete som erfordrats för att komma upp till nu gällande nivå.

Även om förutsättningarna för utgivning av radio- och kassettidningar nu väsentligt förbättrats krävs sannolikt betydande ansträngningar för en breddning från 16 till ett femtiotal tidningar. Detta illustreras bl. a. av alla de praktiska moment som måste redas ut innan en utgivning kan startas. Det gäller bl. a. anskaffning av nödvändiga lokaler och teknisk utrustning, anställning och utbildning av journalister, inarbetande av lämpliga arbetsrutiner, uppkoppling av radiosändare, fördelning, utleverans och intrimning av mottagarapparatur, marknadsföring, information, sammanställning av handhavandeinstruktioner m. m.

Praktiska, administrativa och ekonomiska skäl, liksom det förhållandet att vissa tekniska överföringsmetoder alltjämt befinner sig på utvecklingsstadiet, ger vid handen att redan nivån ca 50 utgivande tidningar i sig innefattar mycket omfattande åtaganden.

De femtiotalet tidningar som nu är aktuella svarar tillsammans för nästan 60 % av morgonpressens totala upplaga. En sådan nivå innebär en mycket väsentlig ökning av synskadades tillgång till dagspressen jämfört med nuvarande utgivning.

Det viktigaste i dagsläget är enligt min mening att taltidningskommitténs framgångsrika arbete vidareutvecklas på realistiska grunder och med sikte på kvalitet och fortsatta utvecklingsmöjligheter i verksamheten. Vägande skäl talar för att utgivningens omfattning baseras på känt och anmält intresse. Under en begränsad tidsperiod bör därför antalet utgivande radio-

och kassettidningar höjas från nuvarande antal till ca 50. En utgivning av de tidningar som ingår i kommitténs förslag medför en avsevärd geografisk och även en politisk breddning av utgivningen av radio- och kassettidningar.

Med hänsyn till kommitténs konkreta erfarenheter sedan 1982 och till de praktiska omständigheter jag har redovisat anser jag det inte realistiskt att utgivningen kan lyftas till ett femtiotal tidningar omedelbart. Bl. a. det omfattande förhandlings- och delvis utvecklingsarbete som krävs för att få fram sändningsutrustning och ett tillräckligt antal mottagarutrustningar både för inlästa radiotidningar och RATS-tidningar gör att möjligheterna att klara en så kraftig utbyggnad mycket snabbt får bedömas vara små. Det är viktigt att den utgivning som startas kan ske i former som så långt som möjligt kan antas bli permanenta. I annat fall kan behov av justeringar och förbättringar i redan pågående verksamhet fördröja den vidare utbyggnaden. Både praktiska skäl och kvalitetshänsyn talar enligt min mening för en löpande ingång av tidningar i verksamheten över en viss tidsperiod.

Jag föreslår därför att målet ett femtiotal utgivande tidningar bör vara uppnått inom fem år. Skulle målet uppnås inom kortare tid vore det en stor framgång, men som jag anført anser jag av främst praktiska skäl att det knappast är sannolikt. Efter fem år bör en avstämning av läget göras.

I övrigt anser jag liksom den stora majoriteten remissinstanser att formerna för verksamheten i huvudsak bör följa taltidningskommitténs förslag. Det innebär bl. a. att huvudalternativet under den nämnda tidsperioden bör vara förlagetrogna radiotidningar som helst bör nå abonnenterna samtidigt som seende får den tryckta tidningen.

Bidragstilldelningen bör avse full nettokostnadstäckning för utgivande tidningsföretag och därutöver kostnader för nödvändig teknisk apparatur, som får disponeras av synskadade utan ersättning, tekniska installationer och serviceinsatser. Bidrag bör även kunna lämnas för vissa utbildnings- och utvecklingsinsatser. I det senare fallet vill jag särskilt framhålla arbetet med den s. k. RAPS/RATS-tekniken, som fortsatt bör bedrivas med sikte på standardisering och användning i reguljär utgivning.

Jag föreslår i det följande att en särskilt nämnd – taltidningsnämnden – inrättas för att administrera stödet, med kanslifunktionerna förlagda till presstödsnämnden. Modellen har föreslagits av taltidningskommittén och har tillstyrkts av de remissinstanser som yttrat sig. Nämnden bör planlägga och organisera verksamheten med sikte på att nå ett femtiotal utgivande tidningar inom fem år. Nämnden bör svara för prioriteringar av aktuella ansökningar, bedriva ett visst utbildnings- och utvecklingsarbete samt i övrigt verka för att angivna ambitioner förverkligas.

Jag vill i sammanhanget understryka att den förordade utbyggnaden över fem år ställer bestämda krav på nämnden. Varje enskilt bidragsbeslut eller beslut om igångsättning av utvecklingsprojekt m. m. bör relateras till den övergripande målsättningen och den angivna totalramen i syfte att nå bästa tänkbara effekt för synskadade.

Jag vill avslutningsvis återkomma till den s. k. RAPS/RATS-tekniken. Riksdagen och regeringen har i olika sammanhang framhållit vikten av att metoden utvecklas. Såväl taltidningskommittén som remissinstanserna an-

ger stora utvecklingsmöjligheter. Kommitténs och berörda parter utvecklingsarbete med tekniken är av särskilt intresse i det större handikappolitiska sammanhanget. Arbetet bör ses som ett viktigt led i den utveckling som under senare år har intensifierats. För att belysa beröringspunkterna mellan olika åtgärdsprogram vill jag redovisa några aktuella utvecklingstendenser på området.

Staten har under de senaste åren på olika sätt markerat sitt engagemang inom informationsteknologiområdet. Resurser har antingen direkt eller indirekt ställts till förfogande för forsknings- och utvecklingsarbete inom handikappområdet.

Inom ramen för forskningspolitiken har ett nationellt informationsteknologiprogram påbörjats. Under en tid av tre budgetår satsar staten och den privata sektorn tillsammans totalt drygt 1 miljard kr. för forskning och utveckling inom bl. a. kommunikation och processtyrning. Insatser inom den målinriktade forskningen planeras av styrelsen för teknisk utveckling (STU) och genomförs inom ramprogram eller som enskilda projekt vid högskolor eller forskningsinstitut.

Under samma tid satsar STU totalt 10,5 milj. kr. för projekt på området som är relaterade till handikapp. En särskilt styrgrupp har tillsatts med företrädare för forskarvärlden, industrin och Handikappinstitutet. Arbetet befinner sig i ett inledningsskede. Medel har fördelats till projekt enligt ett preliminärt handlingsprogram.

Televerkets budget för forsknings- och utvecklingsarbete ligger på ca 500 milj. kr. per år. Televerket stöder aktivt viss verksamhet inom handikappområdet, bl. a. vissa europeiska projekt som syftar till en gemensam kartläggning av problem och möjligheter inom området telematik och handikapp. På samma område stöder televerket i samarbete med socialdepartementet ett nationellt program, som administreras av Handikappinstitutet. För år 1988 satsar televerket ca 2 milj. kr. med direkt inriktning på området informationsteknologi och handikapp. Till detta kommer vissa effekter av annan forskning, t. ex. inom talteknologiområdet.

Forskningsrådsnämnden har under senare år avsatt speciella resurser för att studera forskningsbehov på handikappområdet. Fram till år 1991 räknar nämnden med att kunna bevilja stöd till handikappforskning på ca 20 milj. kr. Prioriterade områden är bl. a. kommunikation och tekniska hjälpmedel.

Forskningsresultat inom informationsteknologiområdet kan leda till ökade kunskaper och indirekt till nya värdefulla hjälpmedel. För att bl. a. studera kostnadsutvecklingen och hjälpmedelsverksamhetens innehåll tillsatte regeringen i oktober 1986 en särskild utredning med uppgift att bl. a. studera det nuvarande systemet med tekniska hjälpmedel för personer med funktionsnedsättningar. Hjälpmedel inom området informationsteknologi har hittills endast i mycket begränsad utsträckning återfunnits i Handikappinstitutets hjälpmedelsförteckning.

Jag har valt att beskriva dessa utvecklingsprojekt ganska utförligt för att åskådliggöra det större informationsteknologiska sammanhang inom vilket RAPS/RATS-tekniken bör ses som en viktig del. Flera av de nämnda projekten har ett direkt handikappolitiskt intresse, t. ex. sådana med inrikt-

ning på datoriserade styrsystem, varseblivningsanordningar, tillämpningar inom talteknologiområdet m.m. Enligt min mening kan ömsesidiga kontakter och utbyte av information mellan ansvariga för RAPS/RATS-teknikens utveckling och ansvariga för de olika nämnda informationsteknologiska projekten vara en viktig länk i de angelägna ansträngningar som bl. a. syftar till förbättrade hjälpmedel och en förbättrad informationssituation för handikappade i allmänhet.

Jag övergår nu till att närmare utveckla olika delfrågor i anslutning till mina allmänna ställningstaganden angående den framtida utformningen av verksamheten med utgivning av radio- och kassettidningar.

5 Utbyggnad av verksamheten

Mitt förslag: Ambitionerna för utgivningen av radio- och kassettidningar bör under en period av fem år vara att verksamheten byggs ut till att omfatta ett femtiotal tidningar.

Taltidningskommitténs bedömning: Målet har angivits av riksdagen och innebär att så småningom alla dagstidningar ges ut som talutgåvor. Utöver de 16 tidningar som för närvarande ger ut inlästa talutgåvor samt Göteborgs-Postens RATS-utgivning har ca 35 företag förklarat sig beredda att i en nära framtid starta utgivning. Totalt är för närvarande ett femtiotal tidningar intresserade av att ge ut radio- och kassettidningar.

Remissinstanserna: En överväldigande majoritet ansluter sig till den av riksdagen angivna och av kommittén refererade långsiktiga målsättningen. Betydelsen av att synskadade kan tillgodogöra sig innehållet i dagstidningarna inskräps, och jämställdhetsmålet poängteras. Syftet är att göra synskadade delaktiga i samhällsdebatten och den allmänna opinionsbildningen.

Flera instanser framhåller det önskvärda i att talutgåvorna är förlagetrogna och når abonnenterna samtidigt som de scende får den vanliga tidningen. Socialstyrelsen och SÖ menar att huvudfrågan gäller statens vilja och förmåga att avsätta medel för verksamheten samt tidningsföretagens vilja att medverka.

Skälen för mitt förslag: Jag har i det föregående motiverat mitt ställningstagande i denna fråga. Målet i det närmaste perspektivet är att de tidningar som förklarat sig villiga att starta utgivning skall ges möjligheter att göra det.

Med hänsyn till det omfattande arbete som krävts för att nå upp till nuvarande utgivningsnivå och antal abonnenter anser jag att en utbyggnad till ett femtiotal tidningar utgör ett avsevärt åtagande som kommer att ställa stora krav på taltidningsnämnden och andra i arbetet berörda. Uppnås det nu angivna målet innebär det att verksamheten blir mer än tre gånger så omfattande som nu.

Av de företag som anmält sitt intresse för utgivning till kommittén utgörs merparten av flerdagarsstidningar. Enligt min mening är detta av särskild

betydelse i sammanhanget. En av grundtankarna bakom den statligt stödda verksamheten med radio- och kassettidningar är att synskadade skall bli mer delaktiga i den fortlöpande samhällsdebatten.

Av dagstidningarna har i detta sammanhang flerdagartidningarna stor betydelse. Fådagartidningarna fyller en viktig funktion som komplement till flerdagartidningarnas nyhetsförmedling och opinionsbildning, men genom sin låga periodicitet kan de knappast sägas motsvara den för synskadade så viktiga aspekten med tät och fortlöpande rapportering. Jag ser det därför som en väsentlig fördel om den nu förordade utbyggnaden av verksamheten kan innefatta ett stort antal opinionsmässigt och samhällspolitiskt framträdande flerdagartidningar.

Med hänsyn till det omfattande praktiska arbete som är förenat med en utbyggnad till ca femtio dagstidningar anser jag, som jag anfört i det föregående, att det är rimligt med en skäligen tidsperiod för måluppfyllelsen. Jag anser att målet ett femtiotal utgivande tidningar bör vara uppnått inom en tidsperiod av fem år.

Den nu förordade breddningen av verksamheten kräver betydande ansträngningar. Det gäller inte enbart de enskilda tidningarnas egna organisatoriska arrangemang utan också – och kanske i synnerhet – taltidningsnämndens möjligheter och förmåga att ombesörja nödvändiga tekniska åtgärder, i fråga om radiotidningar t.ex. upphandling, utprovning och fördelning av särskild mottagarutrustning. Enligt vad jag erfarit är upphandlingen och kontrollen av den nödvändiga tekniska utrustningen så pass krävande i sig att det ter sig naturligt med en löpande ingång av tidningar i systemet snarare än att ett stort antal startar ungefär samtidigt.

Jag vill i sammanhanget också något beröra tidningsutgivarnas roll. Utgivarna betraktade inledningsvis verksamheten med radio- och kassettidningar med stor skepsis. Endast få engagerade sig. Efter det att utgivarnas krav på full kostnadstäckning och radiodistribution förverkligats har emellertid ett stigande antal påbörjat utgivning eller anmält ett intresse av att gå in i verksamheten.

Utgivarna har enligt min mening på ett lovvärt sätt följt upp sina tidiga ställningstaganden och verksamt bidragit till utvecklingen av radio- och kassettidningar. De krav som från vissa håll framförts på statliga åtgärder för att tillse att utgivarna deltar i verksamheten framstår därmed som mindre relevanta. Jag är för närvarande inte beredd att föreslå någon åtgärd i sådan riktning. I stället vill jag se utgivarnas alltmer positiva attityd som ett första steg i en utveckling som på sikt skulle kunna leda till att utgivning av talutgåvor för synskadade framstår som ett självklart led i tidningsutgivningen i landet.

Mitt förslag: Huvudalternativet i den fortsatta verksamheten blir tills vidare redigerade och förlagetrogna inlästa talutgåvor. Det statliga stödet bör i första hand fördelas så att flerdagartidningar kan ges ut som inlästa radiotidningar, och där så befinns lämpligt kompletteras med radioöverföring enligt den datorbaserade RATS-metoden. Fådagartidningar bör kunna ges ut som post- eller buddistribuerade kassettidningar. I de fall partiell redaktionell samverkan enligt den s. k. alternativ II-modellen framstår som en praktisk lösning och kan förväntas leda till en kvalitetsmässigt bra produkt bör möjligheterna till sådan samverkan finnas kvar.

Taltidningskommitténs förslag: Detsamma som mitt eget. I fråga om kompletteringen med RATS-överföring anger kommittén som ett närmvärde att till en början ca 10 % av abonnenterna på en radiotidning bör kunna tillgodogöra sig tidningen enligt RATS-metoden. Kommittén understryker att RATS-metoden har framtiden för sig och så småningom sannolikt får en avsevärd genomslagskraft och kan utvecklas till den mest givande överföringsmetoden.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser delar kommitténs uppfattning att inlästa redigerade talutgåvor tills vidare bör vara huvudalternativet men att RATS-metoden erbjuder stora möjligheter och på sikt kan få en väsentligt ökad betydelse. Några instanser, bl. a. Synskadades riksförbund, anser att målet 10 % RATS-abonnenter till en början är en låg siffra, och att andelen definitivt kommer att öka även på relativt kort sikt.

Styrelsen för teknisk utveckling, Synskadades riksförbund och Göteborgs-Postens Nya AB framhåller att RATS-metoden ger synskadade den nya möjligheten att själva välja vad man vill läsa i dagstidningen, vilket ökar självständigheten och jämställdheten i förhållande till seende. Göteborgs-Postens Nya AB menar att inlästa talutgåvor innebär att man inte ger ut samma tidning utan att man skapar en annan tidning än den ursprungliga.

Synskadades riksförbund anser att distributionsformerna inte bör ses alltför isolerat, utan att det bör vara möjligt med olika former av kombinationer. Radiotidningar bör t. ex. kunna kompletteras med teletidningar i områden dit radiosändare inte når och med kassettilagor i de fall förlagan ger ut särskilda bilagor. Handikappinstitutet påpekar att utbyggnaden av bredbandsnätet i Sverige kan ge förändrade distributionsförutsättningar och föreslår att eventuella möjligheter bevakas.

Några remissinstanser anser att de försök som gjorts med redaktionell samverkan enligt den s. k. alternativ II-modellen inte slagit väl ut och ser ingen anledning till att möjligheten till sådan utgivning finns kvar.

Skälen för mitt förslag: I likhet med taltidningskommittén är jag angelägen om att den fortsatta utvecklingen av verksamheten skall bygga på realistiska förutsättningar. För att framgångsrikt kunna verkställa en väsentlig breddning av utgivningen av radio- och kassettidningar anser jag

det nödvändigt att så långt som möjligt undvika risken att stöta på onödiga hinder eller fördröjningar, t. ex. till följd av att valda system inte är fullt utprovade eller standardiserade.

Riksdagens och regeringens ambitioner att förbättra synskadades tillgång till dagstidningar uttalades redan i början av åttiotalet. Perioden av försök och utvecklingsarbete har pågått sedan dess. Det är därför särskilt angeläget att i nuläget verka för en permanentning och breddning av själva utgivningen av radio- och kassettidningar så att en förbättring av synskadades delaktighet i samhällslivet uppnås.

Med denna målsättning anser jag att utgivningsverksamheten under den närmaste femårsperioden i huvudsak bör avse redigerade och inlästa radio- och kassettidningar, som bygger på nu väl prövade och kända tekniska system. Med denna huvudinriktning bör det enligt min mening vara möjligt att snabbare föra in intresserade tidningsutgivare i verksamheten än om ett påbörjande av utgivning även skall omfatta tekniska utredningar eller särskilda tekniska åtgärder.

Min inställning på denna punkt innebär inte att arbetet med andra tekniska lösningar skall avstanna eller föras åt sidan. Liksom kommittén och flertalet remissinstanser anser jag det viktigt med en systemmässig öppenhet så att olika lämpliga kombinationer och nya tekniska möjligheter beaktas och utvecklas. I samband med en breddning av utgivningsverksamheten är det naturligtvis angeläget att fånga upp alla ekonomiskt och praktiskt motiverade möjligheter till effektiv och ändamålsenlig distribution.

Jag vill i sammanhanget särskilt framhålla den s. k. RATS-metoden. Både kommittén och den stora majoriteten remissinstanser påpekar att metoden har framtiden för sig. Systemets stora förtjänst är att det inte behövs något särskilt redaktionellt arbete och att synskadade får en tidning som i det närmaste fullständigt motsvarar den tryckta förlagan, inkl. notiser, annonser m. m. Även i förhållande till sändningskapacitet i etern är metoden fördelaktig, eftersom den digitala överföringen av en hel tidning går avsevärt fortare än den analoga överföringen av en inläst tidning.

Jag vill därför tillstyrka kommitténs förslag att en andel abonnenter på en radiotidning där så befinner lämpligt bör kunna få tidningen enligt RATS-systemet. Andelens storlek bör bedömas från fall till fall och i enlighet med verksamhetens utveckling. De i utvecklingsarbetet samverkande berörda parterna bör fortsätta sitt arbete med sikte på fastställande av ett generellt tillämpligt överföringssystem för dagstidningar. När tekniken och överföringssystemet bedöms vara genomgående driftssäkert och i övrigt att föredra, förutsätter jag att utgivningsprojekt som omfattar både inlästa radiotidningar och RATS-tidningar bör kunna läggas över i sin helhet till den nya metoden. Liksom kommittén och remissinstanserna anser jag det sannolikt att metoden så småningom framstår som den naturliga och primära för den aktuella verksamheten.

När det gäller RAPS-metoden, dvs. överföring till terminaler för punktskriftsläsning, förutsätter den bl. a. god förtrogenhet med punktskriften och ställer högre krav än RATS i fråga om den tekniska hanteringen. Jag anser det emellertid viktigt att synskadade som önskar få en tidning

enligt denna metod också har möjligheten att få det, och att punktskriftens ställning som medium för synskadades informationsförsörjning beaktas inom verksamheten med radio- och kassettidningar. Jag anser därför att frågan om en tidning skall ges ut enligt denna metod bör avgöras i enlighet med vad som bedöms vara möjligt och ändamålsenligt inom utgivningsverksamheten.

Angående talutgåvans redaktionella utformning delar jag kommitténs och flertalet remissinstansers uppfattning att det i huvudsak bör gälla separata, förlagetrogna utgåvor som ges ut i enskilda tidningsutgivares egen regi. Jag vill inte för den skull utesluta partiell redaktionell samverkan enligt den s. k. alternativ II-modellen. Det viktigaste målet med verksamheten är att få i gång utgivning av radio- och kassettidningar. I den mån intresserade tidningsutgivare önskar satsa på denna utgivningsform, eller valet står mellan sådan utgivning och ingen utgivning alls, anser jag att möjligheten till statligt stöd bör finnas kvar oförändrad om projektet bedöms vara praktiskt och ekonomiskt gångbart och den samproducerade talutgåvan av god kvalitet.

7 Urval och prioriteringar

Mitt förslag: Vid utbyggnaden av utgivningen skall en god geografisk spridning eftersträvas. I områden där politisk konkurrens förekommer bör siktet vara inställt på att söka uppnå politisk mångfald. Utbyggnaden bör inte planläggas utan bör åstadkommas genom prioriteringar bland ansökande tidningsutgivare. Taltidningsnämnden får svara för den typ av avvägningar som det kan bli fråga om. Några speciella regler för hur avvägningsfrågorna skall lösas läggs inte fast.

Taltidningskommitténs förslag: Detsamma som mitt eget.

Remissinstanserna: Ett begränsat antal instanser har kommenterat kommitténs förslag i denna del. Svenska tidningsutgivareföreningen anser liksom kommittén att utbyggnaden bör följa de förutsättningar som efter hand skapas och inte en på förhand utlagd plan. A-pressen har inga invändningar mot kommitténs resonemang om geografisk spridning och politisk mångfald.

Synskadades riksförbund anser att det i utbyggnadsskedet är viktigare med god geografisk spridning än med politisk mångfald i utbudet. Tjänstemännens centralorganisation anser det angeläget av rättviseskäl att i första hand uppnå en rikstäckande utgivning före att uppnå en s. k. politisk mångfald, eftersom det i dag finns flera områden där inga talutgåvor kommer ut.

Statens handikappråd anser i motsats till kommittén att det är både möjligt och önskvärt att upprätta en tidsplan för en snar utgivning av samtliga dagstidningar.

Skälen för mitt förslag: Enligt gällande regler skall stödet till radio- och

kassettidningar bidra till att så många synskadade som möjligt inom en region får tillgång till en dagstidning. Även behovet av politisk mångfald skall beaktas.

Kommittén har uppfattat detta så att den primära uppgiften är att ge så många synskadade som möjligt inom en region tillgång till åtminstone någon dagstidning. I de fall där det är möjligt bör man även eftersträva politisk mångfald. Begreppet politisk mångfald har av kommittén uppfattats som en valmöjlighet mellan en borgerlig och en socialistisk tidning (blockkonkurrens).

Kommittén redovisar med en rad exempel de svårigheter som ligger i att omsätta denna principiella ambition i en fastlagd utbyggnadsplan. Inledningsvis gjorde tidningsutgivarnas skepsis och begränsade bidragsmedel att kommittén fick satsa på de tidningar som var villiga att medverka, i stort sett oavsett deras geografiska belägenhet eller politiska tillhörighet. Genom ett aktivt uppsökande arbete lyckades dock kommittén styra utvecklingen så att tidningar från olika regioner och med olika politisk signatur engagerades i verksamheten.

Ett hinder mot en fast utbyggnadsplan baserad på politisk balans och regional likabehandling ligger för övrigt i dagspressens egen struktur. En egentlig och likvärdig morgontidningskonkurrens förekommer på tjugotalet utgivningsorter. I andra områden är konkurrensen mindre uppenbar, eftersom olikheter i t. ex. periodicitet, upplaga och nyhetstäckning gör att många tidningar inte konkurrerar på lika villkor. Branschstrukturen skiftar från region till region och kan därför inte översättas till en enhetlig utgivning av radio- och kassettidningar över riket.

Dessa förhållanden har ställt kommittén inför svåra avvägningar, t. ex. huruvida man bör lämna bidrag till två högtäckningstidningar i två regioner, eller till en hög- och en lågtäckningstidning i samma område, eller till en lågperiodisk tidning i ett område i stället för till en högperiodisk i ett annat, eller omfördela bidrag från en tidning till någon annan som det bedöms vara mer angeläget att ge ut, osv. Kommittén har noggrant gått igenom olika fördelningsmodeller och olika urvalsprinciper, men har dragit slutsatsen att utbyggnaden måste baseras på en samlad bedömning av olika faktorer med sikte på att nå största möjliga effekt av den utgivningsvilja som finns i branschen och de bidragsmedel som står till förfogande.

För egen del anser jag i likhet med kommittén att det i nuläget centrala är att fånga upp och vidareutveckla det intresse som anmälts från utgivarhåll. Som nämnts har kommittén medvetet strävat efter att uppnå bästa möjliga spridning i utgivningen.

Jag anser att utgivning av de tidningar som anmält sitt intresse tillsammans med de tidningar som nu ger ut talutgåvor skulle innebära ett stort framsteg i verksamheten och representera en tillfredsställande spridning under gällande förutsättningar.

Mot denna bakgrund tillstyrker jag kommitténs förslag angående utbyggnadens inriktning. Någon bestämd plan bör inte läggas fast. Utbyggnaden bör baseras på en samlad bedömning av olika relevanta faktorer i syfte att uppnå bredast tänkbara genomslag i förhållande till målgruppen samt största möjliga effekt av tillgängliga bidragsmedel.

8.1 Målgrupp

Min bedömning: Radio- och kassettidningar bör tills vidare förbehållas synskadade.

Taltidningskommitténs bedömning: Enligt kommittén bör i princip även andra läshandikappade grupper, t. ex. afatiker, personer med läs- och skrivsvårigheter, rörelschindrade och begåvningshandikappade, kunna få tillgång till radio- och kassettidningar. Som jämförelse nämns att talböcker kan utnyttjas av även andra läshandikappade än synskadade. Avgörande för möjligheterna att utvidga målgruppen är dock vilka resurser som tillförs verksamheten.

Remissinstanserna: Talboks- och punktskriftsbiblioteket, skolöverstyrelsen, statens institut för läromedel och Handikappförbundens centralkommitté pekar också på sådana läshandikappade grupper som utöver synskadade utnyttjar talböcker och anser att även dessa bör få tillgång till radio- och kassettidningar vid en utbyggnad av verksamheten.

Skälen för min bedömning: Riksdag och regering har under en följd av år understrukt vikten av att förbättra synskadades tillgång till dagstidningar för att göra synskadade mer delaktiga i samhällslivet. Bland handikapporganisationerna har dagstidningsfrågan i flera år varit högstprioriterad.

Utvecklingen har gått stegvis. Först sedan en rad praktiska och principiella frågor lösts är det nu möjligt att ge verksamheten en större omfattning och en permanent utformning. I detta läge anser jag det angeläget att staten tills vidare står fast vid den ursprungliga ambitionen med verksamheten. En vidgad inriktning på flera nytillkommande grupper skulle enligt min mening kunna fördröja och komplicera verksamheten.

Ambitionen med radio- och kassettidningar innebär att dessa så nära som möjligt skall ansluta till en tryckt förlaga. Många av de övriga läshandikappade grupper som nämnts av kommittén och remissinstanserna torde kräva särskilda anpassningsinsatser. För t. ex. rörelschindrade, afatiker och långtidssjuka kunde det gälla utformningen av den tekniska utrustningen och olika mottagningsapplikationer. För t. ex. utvecklingsstörda och hörselskadade vore det naturligt med särskilt tillrättalagd presentation av innehållet. Sådana hänsynstaganden skulle medföra ett behov av utveckling av olika redaktionella produkter och olika varianter av teknisk utrustning, vilket bl. a. skulle kräva förnyade insatser av utrednings- och utvecklingskaraktär. En breddning av målgruppen skulle dessutom få ekonomiska konsekvenser och kräva ändringar i lagen om radiotidningar, som bl. a. bygger på trohet till en tryckt förlaga.

Jag anser av bl. a. anförda skäl att frågan om andra läshandikappade gruppers tillgång till radio- och kassettidningar tills vidare bör anstå.

Mitt förslag: Rätten att teckna ett abonnemang på en radio- eller kassettidning bör utgå från att behovet kan styrkas. Huvudregeln bör vara att ett abonnemang är personligt. Vissa institutioner bör efter särskild prövning kunna teckna abonnemang.

Taltidningskommitténs förslag: Detsamma som mitt eget. Kommittén anför som motivering att förslaget är rimligt med hänsyn till att abonnemangen är kraftigt subventionerade genom det statliga stödet och därför bör reserveras för personer som kan styrka sitt behov av en talutgåva.

Remissinstanserna: I samband med sitt förslag om vidgad målgrupp betonar skolöverstyrelsen att det måste vara den enskildes egen bedömning som avgör om behov av talutgåva finns eller inte. Rätten att teckna abonnemang måste också tillförsäkras skolor, andra utbildningsanordnare samt bibliotek. Synskadades riksförbund ger uttryck för samma synsätt och framhåller att kravet på ett dokumenterat behov försvårar för synskadade att abonnera.

Skälen för mitt förslag: Som kommittén påpekar tillkom momentet med ett styrkt behov i ett skede när antalet mottagarutrustningar för radiotidningar var begränsat, och det var angeläget att dessa tillföll personer som hade ett primärt behov av en talutgåva.

I likhet med kommittén anser jag dock att behovsbeviset är berättigat även när sådana begränsningar inte längre gäller, eftersom målet alltjämt är att nå personer som genom synskada inte kan tillgodogöra sig en tryckt tidning och också därför att verksamheten innefattar sådana kostnader att det är angeläget att tillse att insatserna kommer de verkligt behövande till godo.

Enligt min mening är det viktigt att verksamheten verkligen når dem som har störst behov av den, och behovsbeviset får anses vara ett enkelt sätt att försäkra sig om detta. Förfaringssättet är för övrigt väl inarbetat i samband med tilldelning av fria tekniska hjälpmedel för handikappade. Det har utvecklats i nära anslutning till sådana rutiner som redan utarbetats och som praktiseras av läkare, synkonsulenter m.m. i olika delar av handikappverksamheten och kan därför knappast sägas innebära något nytt eller hindrande element.

Jag anser att ett abonnemang som regel bör vara personligt. Ambitionen att öka synskadades delaktighet i samhällslivet och att öka likabehandlingen av synskadade gör det enligt mening naturligt att synskadade liksom seende på eget initiativ och ansvar bör teckna abonnemang direkt hos en tidningsutgivare. Med de marknadsförings- och informationsinsatser som utvecklats gemensamt av kommittén, tidningsutgivarna och synskadeorganisationerna kan enligt min mening inte en sådan ordning anses försvåra för synskadade att abonnera.

Jag anser dock att det bör finnas en viss möjlighet för institutioner att efter särskild prövning teckna abonnemang. Jag tänker närmast på t.ex. folkhögskolor eller andra institutioner där synskadade kan vistas för kur-

ser eller rehabiliteringsprogram. Om institutioner som bedriver kursverksamhet för synskadade ligger i regioner där det kommer ut radio- eller kassettidningar bör sådana institutioner efter särskild hemställan till taltidningsnämnden medges rätt att teckna abonnemang så att synskadade under frånvaro hemifrån ges möjlighet att ta del av lokala dagstidningar.

8.3 Prenumerationspriset

Min bedömning: Priset på en radio- eller kassettidning bör även i fortsättningen motsvara priset på den tryckta förlagan. Principen för prissättning av både en tryckt förlaga och dess talutgåva bör inte heller ändras.

Taltidningskommitténs förslag: Detsamma som mitt eget. Kommittén påpekar att det starkt rabatterade priset vid s. k. dubbelabonnemang har införts av främst rättviseskäl. Det verkade mindre rimligt att ta ut fullt prenumerationspris på en talutgåva i hushåll som redan prenumererade på den tryckta tidningen. Nuvarande prissättning föreslogs av kommittén år 1984 och godtogs av regeringen och riksdagen.

Remissinstanserna: Synskadades riksförbund instämmer i kommitténs förslag i fråga om enkelabonnemang, men motsätter sig att ett tillägg på 10% skall tas ut för prenumeration både på den tryckta och den inlästa versionen av samma tidning. Det är orimligt att det ska vara förenat med extra kostnader att alla i ett hushåll ska kunna läsa samma tidning.

Skälen för min bedömning: För närvarande gäller att priset för en talutgåva av en tidning motsvarar priset på den tryckta tidningen. Ett dubbelabonnemang, dvs. abonnemang på både en tidning och dess talutgåva, kostar 110% av enkelabonnemanget.

När stödet till radio- och kassettidningar infördes år 1982 anförde dåvarande departementschefen att det enligt hans mening var naturligt att talutgåvan av en dagstidning skulle tillhandahållas till ett pris som motsvarade priset för den tryckta tidningen. Han underströk att redan principen om lika pris innebar en betydande subventionering av priset för talutgåvan. Det subventionerade likapriset motiverades med den handikappolitiska strävan att handikappade skulle få del i samhällslivet på samma villkor som andra. Riksdagen godtog förslaget.

I regeringens proposition 1984/85:138 om radio- och kassettidningar anförde jag att även om det av allmänna jämställdhetsskäl, och som ett led i ambitionen att så långt som möjligt likställa talutgivningen med den ordinarie tidningsutgivningen, i och för sig vore befogat att genomgående ta ut samma pris på talutgåvan som på den tryckta förlagan, ansåg jag inte att en sådan princip i dåvarande läge borde hårdas.

Med hänsyn bl. a. till synskadades hushållssituation ansåg jag det berättigat med ett starkt rabatterat pris på ett dubbelabonnemang. Det var också enligt min mening befogat att abonnemangspriset bestämdes till en nivå som kunde förbättra möjligheterna att utveckla verksamheten med radio-

och kassettidningar. Avslutningsvis framhöll jag att det starkt rabatterade dubbelabonnemanget skulle kunna medföra att behovet av radio- och kassettidningar kunde bedömas med större säkerhet, vilket skulle kunna underlätta kommande överväganden om en fortsatt verksamhet.

På basis av sina erfarenheter sedan 1985 framhåller kommittén att en överväldigande majoritet av abonnenterna förklarat sig nöjda med gällande prissättning, även om ett visst missnöje uttryckts över priset för enkelabonnemang. Kommittén drar slutsatsen att prenumerationspriset spelar en förhållandevis liten roll för de synskadades vilja att abonnera på en talutgåva.

Kommittén finner därför ingen anledning att föreslå någon ändring av principerna för prissättningen. Däremot förordar kommittén en viss rörlighet i priset initialt. I samband med introduktionen på marknaden kan en särskild abonnemangsrabatt vara befogad för att snabbare få upp antalet abonnenter. Ett sådant förfarande ligger i linje med rådande praxis i fråga om abonnemang på tryckta dagstidningar.

Liksom kommittén finner jag den gällande prissättningen skälig och väl avvägd. Jag anser också att ett visst pris på talutgåvan underlättar möjligheterna att bedöma behovet och intresset hos synskadade av en utbyggd utgivningsverksamhet. I övrigt biträder jag kommitténs förslag att taltidningsnämnden och tidningsutgivarna bör tillåtas göra begränsade avsteg från prissättningsreglerna i ett introduktionsskede i enlighet med gällande praxis i branschen.

8.4 Annonser

Min bedömning: Gällande regler bör kvarstå oförändrade.

Taltidningskommitténs bedömning: Densamma som min egen. Kommittén framhåller att annonser är en väsentlig del av informationen i en dagstidning och uppfattas så av synskadade abonnenter. Synskadade har framställt önskemål om att få tillgång till även annonsmaterialet i dagstidningarna.

Det har visat sig svårt att i någon större utsträckning få med annonsmaterial i de redigerade talutgåvorna. Eftersom utrymmet är begränsat strävar redaktörerna i allmänhet efter att återge så mycket som möjligt av förlagans nyhetsinnehåll och opinionsförmedling på bekostnad av annonsmaterialet.

RATS-tekniken ger större möjligheter i fråga om annonsmaterialet, eftersom i princip allt material i tidningen överförs. Problemet är att inte alla annonser sätts datamässigt, t. ex. livsmedelskedjors större annonser om specialerbjudanden. Vissa annonser faller således i stort sett bort även med RATS-metoden.

Remissinstanserna: Synskadades riksförbund och Göteborgs-Postens Nya AB framhåller att annonser är en lika viktig del av tidningsinnehållet

för synskadade som för andra. Annonserna borde inte helt kunna uteslutas ur dagstidningarnas talutgåvor.

Prop. 1987/88: 145

Skälen för min bedömning: Radio- och kassettidningar får innehålla annonser, i fråga om radiotidningar dock endast om ljudet är förvrängt eller innehållet kodat. Om en radiotidning inte återger all redaktionell text i en förlaga, får högst hälften av sändningstiden vid ett sändningstillfälle användas för annonsmaterial.

Som kommittén framhåller är en huvudtanke med utgivningen av radio- och kassettidningar att dessa i görligaste mån skall återge innehållet i förlagan. Annonser borde därför i princip behandlas på samma sätt som övrigt innehåll så att förlagan återspeglas på ett rättvisande sätt. Även om annonsandelens relativa storlek är en fråga för varje enskild utgivare, i fråga om radiotidningar inom tillåtna gränser, får dock som kommittén påpekar ett uteslutande av annonsmaterialet betraktas som en avvikelse från det grundläggande syftet med radio- och kassettidningarna.

Även om det är förståeligt att utgivarna har ambitionen att få med så mycket nyhets- och opinionsmaterial som möjligt bör dock synskadades behov av annonsinformation beaktas. Det gäller särskilt annonser av typ specialerbjudanden och evenemangstips, som i den hittillsvarande verksamheten har efterfrågats av synskadade. Gällande regler lämnar ett betydande utrymme för annonser. Allteftersom verksamheten utvecklas bör metoder och rutiner för överföring av sådant material kunna utarbetas och ingå som ett mer naturligt element i utgivningen. Jag förutsätter att utvecklingen går i sådan riktning i och med att verksamheten med radio- och kassettidningar breddas och permanentas.

8.5 Upphovsrätt

Min bedömning: Upphovsrättsliga frågor i samband med utnyttjande av tidningsmaterial i radio- och kassettidningar får lösas genom förhandlingar mellan berörda parter.

Taltidningskommitténs bedömning: Densamma som min egen.

Remissinstanserna: Tidningarnas arbetsgivareförening påpekar att överenskommelser mellan föreningen och Svenska journalistförbundet gjort det möjligt att under försöksperioden fritt utnyttja tidningsmaterial i talutgåvor. Föreningen förutsätter för sin del att en lösning av samma slag skall vara möjlig att nå även för den fortsatta verksamheten.

Synskadades riksförbund föreslår att upphovsrättsutredningen får i uppdrag att se över den upphovsrättsliga ställningen dels för talversioner av tryckta tidningar/tidskrifter, dels för kommun- och länstaltidningar. Talboks- och punktskriftsbiblioteket och statens institut för läromedel framhåller att upphovsrättsliga frågor måste lösas angående rätten att använda tryckeriernas sättband för överföring av tryckt information enligt den s. k. RATS-metoden.

Skälen för min bedömning: Under utvecklingsarbetet med radio- och

kassettidningar har tidningsmaterial kunnat utnyttjas i talutgåvor utan särskild ersättning enligt avtal mellan Tidningarnas arbetsgivareförening och Svenska journalistförbundet. Förutsättningar finns för att frågan även i fortsättningen kan lösas genom en överenskommelse mellan berörda parter. Härigenom kan enligt min mening de upphovsrättsliga aspekterna på utgivningen av radio- och kassettidningar lösas på ett ändamålsenligt sätt.

Jag anser att även upphovsrättsliga frågor i samband med överföring enligt den s. k. RATS-metoden bör tacklas på motsvarande sätt. Enligt min mening finns det i dagsläget därför ingen anledning till särskilda åtgärder i dessa avseenden.

Vad beträffar innehållet i läns- och kommuntaltidningar gäller för närvarande att rätten att återge tidningsmaterial ofta bygger på överenskommelser på lokal nivå. Olika tidningar tillåter att deras material på lämpligt sätt används för synskadeinformation i sådan form. Så länge ett sådant samförstånd är medvetet och ömsesidigt och underlättar för kommuner och landsting att förbättra synskadades informationssituation finner jag det mindre befogat att ta upp upphovsrätsfrågan till särskild behandling.

Till saken hör också att jag i likhet med kommittén förmodar att läns- och kommuntaltidningarna, allteftersom verksamheten med talutgåvor av dagstidningar byggs ut, kan komma att ges en delvis annan inriktning och t. ex. ägna mer utrymme åt sådan information som inte erbjuds på annat sätt, t. ex. genom radio- och kassettidningar. Med en sådan utveckling kan dagstidningsmaterialet i taltidningarna förväntas minska och i stället ersättas med annan, riktad synskadeinformation.

I rådande läge, innan utvecklingstendenserna med bl. a. RATS-metodens tillämpning och läns- och kommuntaltidningarnas framtida inriktning klarnar, är jag inte beredd att förorda en samlad prövning av de upphovsrätsfrågor som hänger samman med utnyttjande av tryckt information i olika former för synskadade. I min bedömning i detta avseende tar jag särskild hänsyn till att hittills uppkomna upphovsrätsfrågor kunnat lösas genom avtal mellan berörda parter, vilket jag som nämnts betraktar som den i sammanhanget naturliga modellen.

Jag har i detta ärende samrått med chefen för justitiedepartementet.

8.6 Arkivfrågor

Min bedömning: Frågor om arkiveringsprinciper och arkivexemplar av radio- och kassettidningar bör behandlas i samband med beredningen av ljud- och bildbevarandekommitténs överväganden och förslag.

Taltidningskommitténs bedömning: Kommittén anför att ljud- och bildbevarandekommittén (U 1986:01) har att ta ställning till hur man i fortsättningen bör bevara bl. a. taltidningar och vilken ambitionsnivå som bör gälla. Mot denna bakgrund finner kommittén ingen anledning att närmare

beröra frågan om arkivexemplar av radio- och kassettidningar. Kommittén har i frågan samrått med ljud- och bildbevarandekommittén.

Remissinstanserna: Arkivet för ljud och bild framhåller att taltidningsmaterial kan bli av betydelse för framtida forskning om bl. a. synskadades livsvillkor. Radio- och kassettidningar bör därför, åtminstone i urval, bevaras. Bevarandefrågan bör lämpligen behandlas i samband med en allmän översyn av pliktexemplarslagen och arkivets uppgifter. Arkivet kommer därför att för sin del ta upp frågan i sitt remissvar på ljud- och bildbevarandekommitténs betänkande.

Skälen för min bedömning: Enligt lagen (1978:487) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar gäller som kommittén påpekar en skyldighet att leverera pliktexemplar till arkivet för ljud och bild, bl. a. av ljudupptagningar som gjorts tillgängliga för allmänheten. Kassettidningar omfattas av denna leveransplikt, oavsett om innehållet även finns i tryckt skrift. Dispens kan dock lämnas, vilket också förekommer. Radiotidningar faller i dag utanför leveransplikten.

År 1986 tillkallades en särskild utredare (U 1986:01) med uppdrag att se över reglerna för bevarande av ljud- och bildupptagningar. I oktober 1987 lämnades betänkandet (SOU 1987:51) Ljud och bild för eftervärlden. Betänkandet har remissbehandlats.

I likhet med kommittén och arkivet för ljud och bild anser jag att frågan om arkivexemplar och andra principer i samband med bevarande av radio- och kassettidningar bör behandlas i det större sammanhang som omfattas av ljud- och bildbevarandekommitténs uppdrag. Frågan om arkivering av radio- och kassettidningar bör således lösas i den fortsatta beredningen av denna kommittés överväganden och förslag.

9 Stödets administration

Mitt förslag: En särskild myndighet, taltidningsnämnden, med uppgift att fördela stödet till radio- och kassettidningar samt att följa verksamheten och bedriva visst utvecklingsarbete på området m. m. inrättas fr. o. m. den 1 juli 1988. Nämnden knyts administrativt till presstödsnämndens kansli.

Taltidningskommitténs förslag: Detsamma som mitt eget.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrat sig över kommitténs förslag biträder det. Presstödsnämnden har inget emot att ansvara för kanslifunktionerna även för den nya nämnden, men betonar liksom Tidningsutgivareföreningen vikten av att stödet till radio- och kassettidningar hålls klart åtskilt från stödet till dagspressen.

Skälen för mitt förslag: Taltidningskommittén har hittills handlagt stödet till radio- och kassettidningar parallellt med att ett utvecklings- och utredningsarbete har bedrivits. Den sistnämnda uppgiften har nu förts så långt att hela verksamheten bör ges en permanent utformning. Uppdraget att

fördela bidrag och att i övrigt delta i eller följa utvecklingsarbetet på området bör därför inte längre drivas i kommittéform.

Prop. 1987/88:145

Uppgiften att fatta de avgörande besluten om verksamhetens inriktning och beslut i bidragsärenden bör enligt min mening anföras ett särskilt organ, taltidningsnämnden. Ledamöterna bör utses av regeringen och innehålla representanter för bl.a. tidningsbranschen och synskadade. Nämnden bör också kunna ha ett parlamentariskt inslag. Vidare bör televerket vara företrätt med tanke på de komplicerade tekniska frågeställningar som kan inrymmas i diskussioner och beslut som rör framför allt radiotidningar. Det bör ankomma på regeringen att fatta de beslut som rör nämndens storlek och sammansättning.

Taltidningskommittén har gjort bedömningen att verksamheten inte kommer att få en sådan omfattning och ha en sådan konstruktion att det är motiverat att inrätta ett eget kansli för den nya myndigheten. Jag delar kommitténs uppfattning härvidlag och också dess förslag att låta taltidningsnämndens kanslifunktioner förläggas till presstödsnämndens kansli. Den betydande kunskap om tidningsbranschen som finns inom presstödsnämnden talar för en sådan lösning.

De båda aktuella verksamheterna med bidragsgivning är tämligen olika. Som taltidningskommittén påpekar handlar det i ena fallet om tillämpning av klart angivna regler i en särskild förordning om statligt stöd till dagstidningar, medan det i det andra fallet erfordras ett aktivt kontaktarbete på fältet, medverkande i lösandet av problem vad gäller mottagarutrustning och en mer individuell prövning vid fördelningen av stödet. Stödet till radio- och kassettidningar är för övrigt en statligt initierad verksamhet som bl. a. innefattar full kostnadstäckning. Stödet till dagstidningar och stödet till radio- och kassettidningar är också verksamheter med olikartade syften. Mitt förslag om att en särskild nämnd skall svara för bidragsbeslut och arbetets huvudinriktning kan ses som ett uttryck för dessa skillnader.

Att det är fråga om två skilda verksamheter innebär också att viss specialkompetens måste tillföras presstödsnämndens kansli. Under avsnittet 16. Anslagsberäkningar för budgetåret 1988/89 i det följande kommer jag att föreslå att medel beräknas för en mindre förstärkning av personalresurserna samt för sådana insatser av t. ex. teknisk eller forskningsmässig natur som lämpligen läggs ut på konsulter.

Jag vill i sammanhanget nämna att det av arbetsrättsliga skäl erfordras att en av nämnderna anges som anställningsmyndighet. Det gemensamma kansliet kan inte ges myndighets ställning. Jag ser det som naturligt att presstödsnämnden blir anställningsmyndighet och ämnar senare återkomma till regeringen med förslag härom.

10 Sändningskapacitet och tillståndsgivning

10.1 Tillgänglig kapacitet i eternäten för radiotidningar

Mitt förslag: De frekvenser som används för Sveriges Riksradios sändningar används även i fortsättningen för sändning av radiotidningar, vilket innebär att Sveriges Riksradio inte får fullständig tillgång till dessa frekvenser.

Taltidningskommitténs bedömning: Kommittén pekar på den komplikation som ligger i att programföretagen inom Sveriges Radio-koncernen själva får besluta om sina sändningstider.

Remissinstanserna: Sveriges Radio AB redovisar som sin principiella inställning att det sändarnät som uppbyggts för rundradioverksamhet och finansierats med avgiftsmedel skall vara prioriterat för sådan verksamhet. Mot bakgrund av planerna på nattsändningar i P 2 kan endast P 1-sändarna med någon grad av säkerhet disponeras för distribution av radiotidningar. En utbyggnad av radiotidningsverksamheten bör inte genomföras annat än i nära samråd med företaget. Synskadades riksförbund kan inte acceptera att verksamheten äventyras genom brist på sändningsutrymme och menar att ett sådant måste garanteras.

Bakgrund till och skälen för mitt förslag: För närvarande har tio tidningar tillstånd att sända radiotidning över P 1-nätet. Tillstånden innebär att tidningarna, oftast dagligen, kan sända någon gång mellan kl. 02.00 och kl. 05.00. Merparten av tillstånden avser 90 minuters sändning inom det täckningsområde som radiostationen i fråga har. Sammanlagt sänds just nu och som mest 16,5 timmar radiotidning per dygn.

Endast en tidning, Göteborgs-Posten, sänds för närvarande som radiotidning med hjälp av RAPS/RATS-metoden. Tillståndet avser dagliga sändningar under tiden mellan kl. 02.00 och 03.00 över P 2-nätet.

I den proposition om Sveriges Radios verksamhet m. m. som förelades riksdagen våren 1986 föreslog regeringen att programföretagen inom Sveriges Radio-koncernen, i och med den avtalsperiod som började den 1 juli 1986, själva skulle få besluta om sändningstidens längd och förläggning. Därmed skulle företagen få större möjligheter att smidigare anpassa sig till den nya mediesituationen. Riksdagens kulturutskott tillstyrkte förslaget och förutsatte därvid att Sveriges Radios nya ansvar inte skulle leda till svårigheter för den av staten understödda verksamheten med radiotidningar för synskadade. Riksdagen följde regeringens förslag (prop. 1986/87:99, KrU 21, rskr. 343).

Mitt förslag i 1986 års radioproposition utgick från att det samlade behovet för Sveriges Radio-koncernens sändningsverksamhet och radiotidningsverksamheten utan konflikter borde kunna rymmas i de fyra FM-kanaler som står till rundradions förfogande. Den utbyggnad av verksamheten med radio- och kassettidningar som jag har föreslagit för de närmaste åren innebär naturligtvis krav på ökat sändningsutrymme. Om man exempelvis antar dels att det normala omfånget för en radiotidning med de marginaler som behövs motsvarar ett sändningsbehov av högst 90 minuter per tidning, dels att det, enligt mitt förslag i det föregående, inte kan bli mer än ett femtiotal tidningar som får sändningstillstånd inom en femårsperiod, skulle en sändningstid om maximalt 75 timmar krävas.

Med hänsyn till att vissa tidningar nu ges ut som kassettidningar och att nytillkommande tidningar också kan välja detta alternativ får det verkliga, totala behovet bedömas vara lägre. Detsamma gäller om någon tidning i sin helhet sänds enligt RATS-metoden som medför ett mindre behov av sändningskapacitet. Vidare bör det normalt vara olika sändare som utnyttjas. Som en följd av mitt förslag om att en god geografisk täckning för utbygg-

naden skall eftersträvas, kommer ju tidningarnas geografiska hemvist att variera. Sändningarnas utsträckning i tiden kan med andra ord för flertalet sändare begränsas till 90 minuter eller – vid två tidningar – tre timmar. Därtill kan viss sändningstid komma att erfordras för RAPS/RATS- sändningar.

Det sändningsuppehåll som nu görs av riksradien i P1 nattetid omfattar på vardagar cirka fem timmar samt på lördagar och söndagar cirka sex timmar. I storstadsområden eller i andra tidningstäta områden kan därför en konkurrens om eterutrymmet uppkomma i de fall samma sändare behöver utnyttjas. Möjligheterna att i stället förfoga över P3- eller P4-näten motverkas av att dessa numera utnyttjas hela dygnet. Nattetid sänder de lokalradiostationer som kan sända över det fjärde FM-nätet ut P3:s sändningar. Även för P2 planeras nattsändningar.

De krav på sändningsutrymme som radiotidningsverksamheten ställer och den frihet att besluta om sändningstiderna som radioföretagen numera har, kan således, som taltidningskommittén har påpekat, utgöra en komplicerande faktor. Jag har övervägt olika lösningar på detta problem.

En väg skulle kunna vara att utnyttja det FM 5-nät som står till Sveriges förfogande. För närvarande och fram t.o.m. år 1995 används det för militära ändamål. I Stockholmsområdet används det också för lokalradios sändningar. Nätet är i princip uppdelat så att varje sändare skall täcka en kommun. En fullständig utbyggnad av nätets, nedbrutet så att det skulle kunna användas för radiotidningsverksamhet, innebär mycket stora investeringskostnader och dessutom förhandlingar med våra grannländer om ett eventuellt vidgande av täckningsområdet för vissa sändare. Av praktiska och ekonomiska skäl ser jag ingen möjlighet att under den närmaste femårsperioden söka en lösning längs denna linje.

En annan teoretisk möjlighet vore att utnyttja TV-nätens ljudkanaler, öka överföringshastigheten med hjälp av digital teknik eller utnyttja andra tekniska landvinningar. Den mottagarutrustning som utvecklats och används för mottagning av radiotidningar är dock inte användbar vid andra överföringsmodeller. En utveckling på detta område kräver särskilda medel och framför allt tid. Enligt min mening kan det inte vara rimligt att i nuläget avdela resurser för detta. Angelägnare måste vara att prioritera utbyggnaden av antalet tidningar som deltar i verksamheten parallellt med att ett arbete med att utveckla nya eller effektivare distributionsformer pågår.

Den enda omedelbara möjlighet jag ser är att även under den nu förestående utbyggnadsperioden utnyttja de frekvenser som används för riksradios sändningar för att sända radiotidningar. Mot denna bakgrund har också Sveriges Radio AB, efter samråd med Sveriges Riksradio, förklarat sig villigt att ställa nu ledig kapacitet i P1-nätet till förfogande så att det mål jag föreslagit för utbyggnaden kan nås. Som jag kommer att förorda i det följande (avsnitt 10.2) bör det vidare vara möjligt för regeringen att, om det undantagsvis behövs, göra avvägningar mellan synskadades behov av radiotidningar och rundradioföretagets behov. Detta innebär att Sveriges Riksradio inte får den fullständiga tillgång till sina rundradiofrekvenser som 1986 års riksdagsbeslut innebär. De erfarenheter som inhämtas av

denna ordning under uppbyggnadsperioden får tillsammans med den tekniska utvecklingen av olika distributionsformer och de ekonomiska förutsättningarna visa om andra lösningar framgent bör övervägas. Jag är således beredd att återkomma till regeringen i denna fråga.

10.2 Tillstånd att sända radiotidningar och återkallelse av sådana tillstånd

Mitt förslag: Beslut om tillstånd att sända radiotidningar meddelas av taltidningsnämnden. Tillstånd ges även i fortsättningen efter särskild ansökan av tidningsföretag. Innan ett ärende avgörs skall nämnden höra presstödsnämnden, televerket och Sveriges Radio AB. Om enighet inte kan nås mellan taltidningsnämnden, televerket och Sveriges Radio AB skall nämnden, med eget yttrande, överlämna ärendet till regeringens prövning.

Taltidningsnämndens beslut i frågor om tillstånd får inte överklagas.

Beslut om återkallelse av tillstånd enligt 7 § lagen (1981:508) om radiotidningar meddelas av taltidningsnämnden. Sådana beslut får överklagas hos kammarrätten.

Taltidningskommitténs förslag: Kommittén påpekar att enligt nuvarande regler skall tidningarna ansöka hos regeringen om att få sända radiotidningar. Vid en permanent verksamhet bör detta förfaringssätt kunna förenklas genom att ansökan görs hos det bidragsfördelande organ som skall administrera verksamheten med radio- och kassettidningar.

Remissinstanserna: Sveriges Radio AB framhåller att den föreslagna tillståndsmyndigheten bör åläggas att i tillståndsärenden fatta beslut i samråd med företaget. I de fall enighet inte kan uppnås om sändningstid m. m. bör saken, enligt företaget, avgöras av regeringen. I övrigt har kommitténs förslag inte kommenterats i remissbehandlingen.

Skälen för mitt förslag: I 2 § lagen (1981:508) om radiotidningar föreskrivs att radiotidningar inte får sändas i rundradiosändning eller i trådsändning som når fler än 100 bostäder utan tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Sändningstillstånd har hittills lämnats av regeringen. Bestämmelser härom finns i 2 § förordningen (1981:512) om radiotidningar. Ansökningar har inlämnats av tidningar som erhållit bidrag för verksamheten av taltidningskommittén. De praktiska detaljerna, frågorna om tidpunkt för sändningen och placeringen, frekvensen och effekten hos sändaren har i praktiken avgjorts av televerket med utgångspunkt i tillgänglig sändningskapacitet.

Jag anser att tillståndsfrågorna har ett naturligt samband med bidragsverksamheten och bör lösas i ett sammanhang av dem som kan göra de relevanta bedömningarna, nämligen taltidningsnämnden och televerket. Med hänsyn till vad jag nyss (avsnitt 10.1) har anført i fråga om sändningstidsutrymmet bör nämnden även bereda Sveriges Radio AB tillfälle att

yttra sig i ärendet. För en delegering av tillståndsärendena talar också att den förordade utvecklingen och permanentningen av verksamheten kan förväntas medföra ett väsentligt ökat antal ansökningar. I ett sådant läge är det särskilt viktigt att slå vakt om enkelhet och samtidighet i beslutsprocesserna. Regeringen torde genom delegeringen kunna befrias från befattningen med flertalet ärenden och bör endast inträda i de fall taltidningsnämnden, televerket och Sveriges Radio AB inte kan enas i en tillståndsfråga.

Radiotidningarna öppnar en möjlighet att tillgodose synskadades behov av information. Däremot har systemet inte tillskapats i syfte att ge tidningsföretag en rätt att utnyttja eteren som distributionsform. Det är en fråga som inte hör hemma i detta sammanhang. Av betydelse för den frågan är det arbete som sedan lång tid har bedrivits i syfte att få till stånd en grundlagsreglering av yttrandefriheten i bl. a. etermedier efter mönster av tryckfrihetsförordningen (jfr prop. 1986/87:151). I det sammanhanget har bl. a. diskuterats att den nu gällande ordningen i fråga om ansvaret för innehållet i en radiotidning skall grundlagsfästas. Vidare har förordats att en grundlagsfäst rätt till domstolsprövning i frågor om rätt att sända program i eter- eller trådsändningar skall införas.

Enligt min mening saknas anledning att nu föreskriva att beslut om tillstånd skall vara överklagbara. Frågan bör emellertid övervägas ytterligare senast i samband med den avstämning som enligt vad jag tidigare har anfört bör ske om fem år.

Mina förslag i frågor om tillståndsgivning kräver ändring i förordningen om radiotidningar. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till sådana ändringar.

Lagen om radiotidningar uppställer vissa krav på innehållet i radiotidningarna. Särskilda krav ställs också på en radiotidnings förlaga. Därutöver gäller att ett sändningstillstånd får förenas med i lagen angivna villkor. Av 7 § framgår att ett tillstånd kan återkallas om den som fått tillståndet bryter mot lagen eller mot ett villkor som meddelats med stöd av denna. Frågor om återkallelse bör handhas av taltidningsnämnden. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till förordningsbestämmelser härom.

Ett beslut om återkallelse, som kan drabba en pågående verksamhet, bör kunna överklagas hos kammarrätten när det meddelas av en annan myndighet än regeringen. Detta bör anges i lagen. Ett förslag till lag om ändring i lagen (1981:508) om radiotidningar har upprättats inom utbildningsdepartementet. Förslaget bör fogas till detta protokoll.

Lagförslaget rör i och för sig sådant ämne som avses i 8 kap. 18 § andra stycket regeringsformen. Enligt min mening är dock frågan av sådan beskaffenhet att lagrådets yttrande inte behöver inhämtas.

11.1 Mottagarutrustningar

Mitt förslag: Taltidningsnämnden bör svara för vidareutveckling och upphandling av nödvändig teknisk mottagarutrustning. Televerket bör vara teknisk konsult och bl. a. svara för kravspecifikation, leveransprovning och serviceåtgärder.

Taltidningskommitténs förslag: Detsamma som mitt eget. Under den hittills bedrivna verksamheten har upphandlingen av radiomottagare skötts av kommittén. Staten står således som ägare till den inköpta utrustningen. Hittills har 1 250 apparater köpts in. En utbyggd verksamhet förutsätter betydligt större inköp, vilket ger möjligheter till serietillverkning i större skala och därmed ett lägre pris.

Kommittén har genom televerket radio under hösten 1987 låtit utvärdera radiotidningsmottagarnas funktion och sett över den tekniska kravspecifikationen med målet att nya serier skall kunna beställas i så nära anslutning som möjligt till ett eventuellt riksdagsbeslut om en fortsatt verksamhet. Televerket radio är liksom tidigare berett att bistå i detta arbete samt svara för leveranskontroll, utleverans och serviceåtgärder.

Inköp av utrustningar för RATS-tidningar har finansierats med särskilda medel. Forskare vid Chalmers tekniska högskola har medverkat vid tillverkningen av program till utrustningen. Eftersom RATS-verksamheten bedrivits i så begränsad skala finns ännu ingen erfarenhet av produktion i större serier.

Remissinstanserna: Handikappinstitutet instämmer i kommitténs förslag. Institutet framhåller vikten av att arbetet med kravspecifikationer och upphandling inte fördröjs. Talboks- och punktskriftsbiblioteket ställer sig tveksamt till förslaget, eftersom RATS-utrustningar kan få en användning även utanför radiotidningsutgivningen.

Statens handikappråd anser det viktigt att synskadade har ett enda ställe att vända sig till för att få apparater, instruktioner av pedagogiskt erfaren personal samt service av utrustningarna. Synskadades riksförbund understryker vikten av att servicen på utrustningarna fungerar snabbt och effektivt.

Skälen för mitt förslag: Frågan om framtagning och tillverkning av mottagarutrustningar för radiotidningar har krävt mycket omfattande insatser av kommittén och televerket. Redan i ett tidigt skede stod det klart att frågan inte kunde lösas inom ramen för de produktionskanaler och tilldelningsformer som i andra sammanhang finns för tekniska hjälpmedel för handikappade. Med televerkets avgörande hjälp har dock kommittén lyckats få till stånd serietillverkning och löst en rad praktiska och principiella problem, vilket i sin tur möjliggjort för fler tidningar att börja utgivning av radiotidningar.

Jag anser att kommitténs och televerkets arbete i detta avseende har varit särskilt förtjänstfullt. Tillsammans har de inhämtat betydande erfarenheter av alla de produktions- och upphandlingsfrågor som hänger sam-

man med radiotidningar i praktiken. Jag anser att den effektiva samverkan mellan bidragsfördelning och tillhandahållande av teknisk utrustning som på så sätt har utvecklats bör behållas även i fortsättningen.

I det viktiga skede när verksamheten skall byggas ut anser jag det rationellt att taltidningsnämnden i dessa frågor samarbetar med televerket, som redan har en aktiv roll genom sitt ansvar att stå för uppkoppling av sändare och tilldelning av sändningskapacitet. Mottagarutrustningarnas utformning och allmänna prestanda kan lämpligen bedömas i direkt samband med sändningsfrågorna, bl. a. för att uppnå största möjliga ändamålsenlighet i utformningen. Jag biträder därför kommitténs förslag och förutsätter att den samarbetsform som utvecklats skall ge resultat även i fråga om mottagarutrustningar för RATS-tidningar.

11.2 Utvecklingsmöjligheter

Mitt förslag: I taltidningsnämndens fortsatta verksamhet bör nya tekniska möjligheter fortlöpande beaktas och prövas i syfte att om möjligt bredda den tekniska basen för utgivningsverksamheten och finna nya överföringsalternativ.

Taltidningskommitténs bedömning: Kommittén påpekar att överföringen av inlästa radiotidningar under sändningsuppehåll i riksradien nattetid innebär att möjligheterna för en utbyggnad av verksamheten är begränsade, eftersom ett uppehåll på fyra timmar lämnar utrymme för endast två tidningar per sändare. Kvällstidningar, som måste överföras på dagtid, faller utanför systemet. Med RATS-tekniken kan fler tidningar överföras, eftersom sändningen då tar betydligt kortare tid.

Kommittén nämner ett antal andra tänkbara överföringsmöjligheter, t. ex. ljudsystemet i televisionen. Detta kräver dock en ny typ av radiotidningsmottagare och anslutning till TV-antenn. Vidare är det aktuellt med provsändningar med flerljudssystem och stereo i TV. Ett sådant system skulle kunna erbjuda möjligheter för överföring av radiotidningar, även under dagtid då testbild sänds. Eftersom den nya TV-ljudkanalen kommer att vara digital är den även lämplig för överföring av RAPS/RATS-tidningar.

Remissinstanserna: Synskadades riksförbund anser det nödvändigt att förutsättningar skapas för ett fortsatt intensivt utvecklingsarbete avseende tidningsöverföring till synskadade. För att få ut mer av tillgänglig sändningskapacitet bör möjligheter till ökad överföringshastighet utvecklas. Mottagarutrustningarna bör konstrueras så att flera tidningar kan tas emot på samma apparat. Försök bör på sikt inledas med sändning över TV-nätet. Utrustningar för överföring från sätteredatorer bör kunna erbjuda kombination av punktskrift och syntetiskt tal och möjligheter att lagra en tidning mer än 24 timmar. Ansvarig huvudman måste pekas ut för de olika utvecklingsområdena och tillräckliga resurser avsättas för verksamheten.

Skälen för mitt förslag: Taltidningskommittén har haft ett kombinerat

förvaltnings- och utredningsuppdrag. Vid sidan av bidragsgivningen har kommittén utrett och prövat bl. a. olika distributionsmöjligheter.

Jag anser att denna ordning till dels bör gälla även för taltidningsnämndens verksamhet. Även om förhållandet mellan löpande bidragsverksamhet och utvecklingsarbete blir ett annat nu än tidigare bör för den skull utvecklingsarbetet inte avstanna. I samband med breddningen av verksamheten, med därtill hörande behandling av t. ex. kapacitetsfrågor, bör bl. a. sådana möjligheter som skisserats av kommittén och Synskadades riksförbund ges uppmärksamhet.

Dessa uppgifter bör ses som en framförhållning i takt med utbyggnaden av verksamheten. Formerna för utvecklingsarbetet och övriga praktiska detaljer bör bestämmas av taltidningsnämnden enligt vad som bedöms lämpligt för ändamålet. Syftet bör vara att pröva olika förutsättningar för användbara överföringsalternativ eller kapacitetshöjningar inom befintliga tekniker.

11.3 Vidgad användning av RAPS/RATS-tekniken

Min bedömning: Utvecklingsarbetet bör även inriktas på RAPS/RATS-metodens användbarhet i ett vidare perspektiv för handikappades informationsförsörjning.

Taltidningskommitténs bedömning: En av RAPS/RATS-teknikens stora förtjänster är att den kan användas för överföring av i princip all tryckt text som finns datorlagrad, t. ex. fackböcker, tidskrifter och olika slags samhällsinformation. Den försöksverksamhet som bedrivits med överföring av facklitteratur i samverkan med Göteborgs-Postens Nya AB har givit goda resultat. På sikt kan tekniken medföra en helt förändrad informationssituation för synskadade, där informationsutbudet är betydande.

Tekniken kan även användas för databassökning, text-TV och läsning med Brailledisplayer. Utvecklingen av en sådan moduluppbyggd universell terminal (MUT) har diskuterats och bör kunna koordineras med andra pågående forsknings- och utvecklingsprojekt inom informationsteknologin med inriktning på handikapp.

Remissinstanserna: Ett flertal instanser understryker att RATS-metoden kan användas av läshandikappade för läsning av tidskrifter och facklitteratur. Talboks- och punktskriftsbiblioteket kommer under innevarande budgetår att genomföra ett projekt i samarbete med Handikappinstitutet där nya medier för framför allt lexikon och handböcker skall studeras. RATS-metoden kommer troligen att tas upp inom projektets ram.

Statens institut för läromedel anser att söksystem och talsyntes borde utvecklas mer, vilket vore av intresse även för skolan. Institutet bedriver för närvarande utvecklingsarbete med bl. a. sådan inriktning. Åtskilliga problem borde enligt institutet kunna lösas i ett sammanhang. Göteborgs-Postens Nya AB hävdar att skönlitteratur, fackböcker och annan information är lika viktigt för synskadade som dagstidningar. En framsynt satsning

på RATS-metoden öppnar vägar för snabbare och billigare litteraturdistribution till synskadade.

Handikappinstitutet och skolöverstyrelsen påpekar att diskussionen om en universalterminal är viktig och att ytterligare försöksverksamhet måste genomföras, men att detta arbete inte får fördröja utbyggnaden av taltidningsverksamheten. Statens handikappråd och Synskadades riksförbund anser att ansvaret för fortsatta RAPS/RATS-försök måste klargöras. Särskilt aspekterna på en framtida användning av en moduluppbyggd universalterminal bör beaktas.

Skälen för min bedömning: Liksom kommittén och flertalet remissinstanser anser jag att RAPS/RATS-tekniken öppnar stora möjligheter på informationsområdet i stort för handikappade. I vidareutvecklad och så småningom möjligen standardiserad form kan den bli av mycket stor betydelse inom t. ex. utbildning och folkbildning för handikappade. I detta perspektiv är det av särskild vikt att en utveckling i sådan riktning kan främjas.

Jag anser därför att det fortsatta arbetet med RAPS/RATS-överföring av tidningar för synskadade bör bedrivas på sådant sätt att möjligheterna för vidgad användning beaktas t. ex. i fråga om systemsammansättningen och utformningen av programmeringen. En sådan infallsvinkel borde enligt min mening kunna skapa förutsättningar för att systemet på sikt enklare kan sättas in för överföring av även annan tryckt information till handikappade.

Jag är inte för närvarande beredd att i detta sammanhang utforma ett uppdrag av sådan omfattning att målet är att uppnå t. ex. den omtalade universalterminalen. Jag har i det föregående i mina allmänna överväganden redovisat de stora forsknings- och utvecklingsprojekt inom informationsteknologin som nu är aktuella. En rimlig inriktning inom ramen för förevarande verksamhet är däremot enligt min mening att taltidningsnämnden etablerar fortlöpande kontakter och informationsutbyten med ansvariga för de olika projekt som syftar till en förbättrad informationssituation för handikappade. På så sätt kan förutsättningar skapas för förhöjda kunskaper, samordning i vissa avseenden samt möjligen snabbare konkreta effekter av uppnådda forsknings- och utvecklingsresultat.

12 Utbildning och marknadsföring

12.1 Journalistutbildning

Min bedömning: Ett utbildningsprogram för journalister vid taltidningsredaktioner bör utarbetas.

Taltidningskommitténs bedömning: Densamma som min egen.

Remissinstanserna: Institutionen journalisthögskolan i Stockholm instämmer i kommitténs förslag och erbjuder sig att utforma en lämplig utbildning i form av en eller flera fortbildningskurser. Detta förutsätter

dock att särskilda medel anvisas för ändamålet. Svenska Journalistförbundet och Taltidningsfolket pekar på att vissa kurser för taltidningsredaktörer tidigare genomförts i FOJO:s (fortbildning för journalister) regi.

Bakgrund och skälen för min bedömning: Utbildning av journalister sker i dag dels vid universiteten i Stockholm och Göteborg i form av grundutbildning eller fristående kurser som också kan användas i fortbildningssyfte, dels inom ramen för de s. k. FOJO-kurserna vid högskolan i Kalmar och dels vid vissa folkhögskolor. FOJO-kurserna, som oftast omfattar en, ibland två veckor, har tidigare i begränsad utsträckning vänt sig till redaktörer som arbetar med kommunernas och landstingens handikappinformation.

En grundläggande utbildning för journalistiskt arbete med radio- och kassettidningar saknas i dag. Det redaktionella arbetet vid taltidningsredaktioner kräver särskilda insikter och färdigheter. Det gäller t. ex. frågan om anpassning av tryckt information till ljudradions villkor rent generellt, frågor om lämplig teknik för nödvändiga redaktionella nedkortningar, frågor om funktionell och effektiv presentation, m. m. Jag delar därför kommitténs bedömning att det är angeläget att journalister som arbetar hos tidningsföretag som ger ut eller planerar att ge ut radio- och kassettidningar får möjligheter till särskilt anpassad utbildning. Denna bör ha en sådan utformning att den tar hänsyn till en varierande bakgrund hos journalister. Bl. a. av det skälet anser jag att utbildningen inte kan vara så kort att den ryms inom FOJO-systemet.

Enligt min mening bör utbildningen på sikt inlemmas i högskolans ordinarie fortbildningsutbud, alternativt utgöra en del av fördjupningsstudierna inom grundutbildningen för journalister. Under de närmaste åren anser jag det dock motiverat att den anordnas i form av uppdragsutbildning. Sedan utbildningen funnit sin form bör högskolorna själva ta ansvaret för den.

Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag om att ge taltidningsnämnden i uppdrag att se till att ett utbildningsprogram tas fram och erbjuds intresserade tidningsföretag och journalister. Under avsnittet 16. Anslagsberäkningar för budgetåret 1988/89 i det följande kommer jag att föreslå att medel beräknas för utbildningsverksamhet. Medlen bör stå till nämndens förfogande för kostnader i samband med uppdragets fullgörande – och senare – utbildningens genomförande.

Jag har i denna fråga samrått med chefen för utbildningsdepartementet.

12.2 Abonnentutbildning

Mitt förslag: Inom ramen för verksamheten bör göras riktade utbildnings- och informationsinsatser i syfte att underlätta läsningen av en talutgåva och hanteringen av tillhörande teknisk utrustning. Målet bör vara att abonnenterna i så enkla och effektiva former som möjligt skall kunna tillgodogöra sig innehållet i en talutgåva.

meddelar sin avsikt att utforma förslag till en handledning med rekommendationer gällande hur abonnenterna på bästa sätt kan instrueras i handhavandet av den tekniska utrustningen.

Kommittén har sedan betänkandet lämnats utarbetat en preliminär idéskiss för ett lämpligt utbildningsprogram. Huvudinriktningen avser hanteringen av den tekniska utrustningen. Insatserna bör sättas in vid tre tillfällen, nämligen före utgivningens början, i direkt samband med utgivningsstart samt under löpande utgivning.

Hittills har i samband med leverans av radiomottagare även en bruksanvisning på såväl kassett som i tryckt skrift distribuerats. Televerket har i samband med leverans av mottagare även meddelat instruktioner och biträtt med installation och demonstrationer. Insatserna har inte omfattat lästeknik, t. ex. hur man snabbspolar med medhörning och utnyttjar de brumsignaler som läggs in. Dessa möjligheter har mer utgjort en service för läsare som redan kan tekniken.

I fråga om RATS-apparaturen är både hantering och lästeknik särskilt viktigt. Läsarna har ett stort behov av att behärska samtliga förekommande kommandon så att de kan ta del av tidningsinnehållet på ett enkelt och fullständigt sätt.

Kommittén anser att utbildningsinsatserna bör inriktas på inlästa radiotidningar och RATS-tidningar. I båda fallen bör det finnas en genomtänkt och överskådlig bruksanvisning om den tekniska apparaturen och dess möjligheter på det medium som abonnenten föredrar. Det bör vidare hos varje utgivande dagstidning – i god tid före utgivningens start – finnas en kontaktperson som kan svara på olika frågor och meddela upplysningar. Bland RATS-abonnenter på en och samma tidning bör man eftersträva att få en eller flera personer att tjänstgöra som handledare för övriga RATS-abonnenter vid behov.

Huvudinsatserna bör förläggas till lokal nivå. I mån av behov bör det även förekomma en viss central samordning, t. ex. för utbildning av handledare och utbyte av inhämtade erfarenheter.

Remissinstanserna: Ett stort antal instanser understryker betydelsen av information och utbildning i handhavande av radiomottagare och RAPS/RATS-utrustningar. Sådana insatser minskar enligt Synskadades riksförbund behovet av service på utrustningarna och ökar möjligheterna att sprida RATS-metoden.

Skälen för mitt förslag: I likhet med kommittén och flertalet remissinstanser anser jag det viktigt att verksamheten med radio- och kassettidningar innefattar målmedvetna och genomarbetade utbildningsinsatser. Det kan vara en förutsättning för framgång, särskilt i ett utbyggnadsskede. Betydelsen härav accentueras av vad kommittén och flera remissinstanser anför angående skiftande teknikvana bland de synskadade.

Det är angeläget att dessa frågor inte eftersätts. Med ökad förtrogenhet och utvecklad vana vid den tekniska apparaturen kan synskadades intresse av abonnemang på talutgåvor förstärkas och ökas. Samtidigt kan en dialog och ett fortlöpande utbyte av synpunkter och erfarenheter mellan utgivare och abonnenter i dessa frågor utgöra värdefulla förutsättningar för förbättringar i verksamheten.

Jag anser att kommitténs förberedelsearbete i detta avseende kan bilda ett värdefullt underlag för fortsatta åtgärder. Inom ramen för den fortsatta verksamheten bör resurser och arbete nedläggas på att vidareutveckla utbildnings- och informationsfrågorna med målet att synskadade skall kunna få ut så mycket som möjligt av utgivningen av radio- och kassettidningar.

12.3 Marknadsföring

Mitt förslag: Marknadsföringsinsatserna för radio- och kassettidningar ökas och effektiviseras.

Taltidningskommitténs förslag: Detsamma som mitt eget. Kommittén vill starkt markera att marknadsföring är ett viktigt led i utgivningsarbetet. Särskilda medel bör avsättas för marknadsföringen. Flera kanaler än vad som traditionellt använts bör prövas. Inte minst gäller detta personlig information.

Kommittén påpekar att marknadsföringsinsatserna i många fall varit blygsamma. Få tidningsföretag har gjort några mer omfattande insatser för att sälja radio- och kassettidningarna. För att pröva effekten av större insatser har kommittén anslagit särskilda medel för marknadsföringsinsatser på Gotland. Resultatet visade att kassettidningarna där på relativt kort tid fick en större spridning än väntat.

Remissinstanserna: En stor majoritet understryker liksom kommittén behovet av information och marknadsföring av verksamheten. Statens handikappråd anser att insatserna bör göras i samma omfattning och med samma målsättning som om det vore fråga om seende.

Skälen för mitt förslag: En effektiv marknadsföring av verksamheten är lika viktigt som information och utbildning av abonnenterna. Det gäller dessutom på två plan. Å ena sidan bör den statligt stödda verksamheten och dess mål och inriktning marknadsföras gentemot t. ex. tidningsutgivare, handikapporganisationer och producenter av nödvändig teknik så att bästa tänkbara förutsättningar skapas för igångsättning och utveckling av verksamheten. Jag noterar med tillfredsställelse att både kommittén och televerket gjort betydande ansträngningar i detta avseende, bl. a. genom framtagning av informationsbroschyrerna En tidning för örat och Att sända radiotidning, som getts en omfattande spridning.

Å andra sidan är det angeläget att inför utgivningsstart av en talutgåva marknadsföra den nya produkten gentemot målgruppen och sedan fortlöpande följa upp sådana insatser i syfte att upprätthålla och sprida kunskapen om verksamheten. Som kommittén påvisat är det därigenom möjligt att väsentligt öka intresset och antalet abonnenter. En kombination av effektiv marknadsföring och abonnentutbildning borde enligt min mening kunna skapa förutsättningar för en betydande genomslagskraft i verksamheten.

När det gäller metoder och utformning av insatserna anser jag att detta

bör bedömas från fall till fall och bör avgöras av taltidningsnämnden efter samråd med utgivande tidning och företrädare för synskadade. Jag anser att fördelning av bidrag till utgivande tidningsföretag bör innefatta särskilda medel för sådana insatser. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

13 Kostnader och finansiering

13.1 Bidragsnormer

Mitt förslag: Bidrag för utgivning av radio- eller kassettidning skall ge full nettokostnadstäckning för utgivande tidningsföretag. Bidraget bör även kunna omfatta vissa kostnader för marknadsföring och abonnentutbildning. Bidragsgivningen bör innefatta krav på kostnadsredovisningar, där företagen redovisar de kostnader som är direkt hänförliga till utgivningsverksamheten. Härutöver skall kostnader för teknisk apparatur, installation, serviceåtgärder m. m. i anslutning till varje utgivningsprojekt täckas med statliga medel.

Taltidningskommitténs förslag: Detsamma som mitt eget. Kommittén tänker sig att ersättningen till tidningsföretagen utgår från schablonkalkyler. Avsikten är att schablonerna skall kunna ligga till grund för bidragsnormerna. Schablonerna grundar sig på genomsnittskalkyler, baserade på praktiska erfarenheter under verksamheten och avser kostnadsuppgifter för år 1986/87. Förväntade prenumerationsintäkter har räknats bort.

Kommitténs beräkningar omfattar olika typer av tidningar och distributionsformer. För t. ex. en sexdagars inläst radiotidning ligger den genomsnittliga totalkostnaden, inkl. kostnaden för mottagarutrustningar, på knappt 1 milj. kr. per år, med vissa variationer beroende på bl. a. redaktionell bemanning och antal abonnenter.

Normalt är radioöverföring något billigare än kassettutgivning för jämförbara tidningar, men om mer än en sändare måste kopplas in för distribution av en radiotidning stiger kostnaderna med ca 110 000 kr. per sändare. Om en radiotidning kompletteras med ett tiotal RATS-abonnemang ökar kostnaderna med ca 150 000 kr. per år, varav ca hälften utgör fasta kostnader för RATS-systemet och den andra hälften kostnader för mottagarutrustningarna. Om en flerdagartidning med 100 abonnenter helt och hållet ges ut som RATS-tidning kan den totala årskostnaden för systemet och mottagarutrustningarna, enligt preliminära beräkningar baserade på begränsade prov, beräknas till ca 900 000 kr., förutsatt bl. a. en femårig avskrivningstid på apparaturen. Även fådagars- och storstadstidningar har kostnadsberäknats.

Remissinstanserna: En stor majoritet delar kommitténs uppfattning att utgivningsverksamheten i sin helhet måste finansieras med statliga medel och att bidragen till tidningarna bör avse full nettokostnadstäckning. Fler-

talet menar att en finansiering genom omprioriteringar på handikappområdet måste avvisas.

Statens handikappråd och Synskadades riksförbund anser i princip att 1976 års finansieringsprincip är tillämplig, enligt vilken tillgänglighet för människor med funktionshinder är en självklar del av varje verksamhet. Denna princip måste dock tills vidare stå tillbaka för målet att synskadade får dagstidningar.

Svenska tidningsutgivareföreningen understryker att en förutsättning för tidningarnas medverkan är att staten medger full kostnadstäckning. Med hänsyn till de höga kostnaderna och den begränsade marknaden är det inte försvarbart att inom ramen för en tidnings normala verksamhet ge ut en talutgåva.

Statskontoret anser att den redovisade bidragsmodellen behöver vidareutvecklas och preciseras för att kunna tillämpas i praktiken, särskilt frågan om under vilka förhållanden bidrag utöver schablonen skall kunna utgå. Handikappinstitutet anser att kommittén inte tillräckligt belyst konsekvenserna av en lägre kvalitetsnivå på den enskilda talutgåvan.

Skälen för mitt förslag: Jag anser att de kalkyler, schabloner och övriga mer eller mindre generella bedömningsgrunder som kommittén utarbetat bildar ett värdefullt underlag för en verksamhet i permanent form. I princip bör bidrag i fortsättningen kunna grundas på de normer som nu har utvecklats. I likhet med kommittén och flertalet remissinstanser anser jag att full kostnadstäckning för utgivande tidningsföretag är en förutsättning för att utbyggnaden skall kunna förverkligas.

I fråga om avsteg från schablonerna och vissa särskilda bidrag anser jag att sådana bedömningar nu kan göras med ett så stort jämförelsematerial och så goda insikter i verksamhetens allmänna villkor att sådana bidragsposter bör kunna beräknas med tillräcklig säkerhet avseende kalkylerad effekt. Taltidningsnämnden bör på basis av kommitténs omfattande erfarenheter kunna bedöma sådana behov från fall till fall.

Vad jag nu anfört innebär inte att jag anser att beräkningsgrunderna för bidragstilldelning är definitivt fastställda. Tvärtom anser jag att bidrag nu som tidigare bör lämnas i samband med en rullande prövning av olika poster och behov och avse en tid av ett budgetår. Bl. a. de utvecklingselement som ligger i verksamheten och de olikheter som kan råda mellan permanent verksamhet och årsvisa försök gör det naturligt med fortlöpande revisioner och omprövningar av styrande normer. Kravet på kostnadsredovisning är ett viktigt led i sammanhanget.

Jag vill med särskilt eftertryck framhålla betydelsen av just dessa uppgifter. För att målet att femtiotal tidningar på fem år skall kunna uppnås krävs att verksamheten drivs med god hushållning och effektivitet så att synskadade får ut så mycket som möjligt av verksamheten. Den modell med en successiv höjning av anslaget som jag förordar får inte tolkas så att bidrag till enskilda tidningar kan lämnas utan noggrann prövning i vetskap om kommande höjningar av anslaget. Bidragsgivningen bör i stället innefatta en bedömning av varje fördelningsbeslut i förhållande till den övergripande ambitionen och med sikte på en god måluppfyllelse. Taltidningsnämnden har i detta avseende ett stort och centralt ansvar för att angivna ambitioner realiseras.

Mitt förslag: Verksamheten med radio- och kassettidningar tillförs 25 milj. kr. i reformmedel, så att sammanlagt ca 38,2 milj. kr. kan disponeras för budgetåret 1988/89. Kostnaderna för verksamheten beräknas för budgetåret 1992/93 till totalt 55 milj. kr. i 1987 års prisläge.

Taltidningskommitténs bedömning: En fullständig utbyggnad av samtliga dagstidningar skulle medföra en årlig löpande driftskostnad för staten på ca 160 milj. kr. Den genomsnittliga årskostnaden under en femårsperiod för utgivning av nu utkommande tidningar och ytterligare 35 tidningar blir, inklusive RATS-utgivning, för samtliga grovt räknat 55 milj. kr. i 1987 års penningvärde. Om de 35 tillkommande tidningarna startar utgivning ett och samma år blir totalkostnaderna för samtliga, kompletterade med RATS-utgivning, ca 81 milj. kr. för året.

Remissinstanserna: Majoriteten av instanserna diskuterar inte närmare kommitténs kostnadsberäkningar i olika alternativ. Synskadades riksförbund anser att den av riksdagen uttalade målam ambitionen måste innebära att medel ställs till förfogande i sådan utsträckning att alla dagstidningar som vill starta utgivning av radio- och kassettidningar omedelbart kan få bidrag för verksamheten. Anslaget för år 1 bör därför uppgå till åtminstone 80 milj. kr. för att detta mål skall kunna nås. Därefter måste stödet öka något åren 2 och 3.

Svenska tidningsutgivareföreningen uttrycker farhågor för det kostnadsansvar som efter hand skulle kunna drabba tidningarna om uppräknings av de statliga anslagen blir lägre än den faktiska kostnadsutvecklingen. En fortsatt utbyggnad är i allt väsentligt beroende av ambitioner beträffande det statliga anslaget.

Skälen för mitt förslag: Som jag klargjort i det föregående bör målet för verksamheten under den närmaste femårsperioden vara att nu utgivande tidningar och de tidningar som anmält intresse av att starta utgivning bör ges ekonomiska möjligheter att gå in i verksamheten. Av främst praktiska skäl räknar jag med en viss löpande ingång under perioden. Jag anser det därför befogat med en successiv utveckling av medelsanvisningen i sådan takt att anslaget totalt år 5 uppgår till 55 milj. kr. i enlighet med kommitténs beräkningar för detta alternativ. Uppräkning för kostnadsökningar bör som hittills lämnas årligen.

I konsekvens med vad jag i det föregående anför om stödets administration bör medlen för nämndens förvaltningskostnader anvisas under ett för presstödsnämnden och taltidningsnämnden gemensamt förslagsanslag. Medelsanvisningen bör anpassas efter de krav på ett aktivt, uppsökande arbete som är särskilt viktigt i utbyggnadsskedet och de behov av särskilda konsultinsatser m. m. som kan bli nödvändiga, främst i samband med den fortsatta tekniska utvecklingen.

Medel för bidragsgivning bör som hittills anvisas under ett reservationsanslag för stöd till radio- och kassettidningar. Den förordade bidragsmo-

dellen innefattar särskilda bedömningar i enskilda fall och kan inte byggas på en mer långtgående automatik. Bl. a. dessa skäl talar enligt min mening emot att medlen förs upp under ett förslagsanslag. Liksom hittills medger formen med reservationsanslag att medel som inte förbrukas ett år ligger kvar under anslaget och kan användas i ett senare skede. Med hänsyn till kommitténs tidigare erfarenheter och till modellen med löpande ingång under en flerårsperiod anser jag detta vara ändamålsenligt.

Liksom hittills bör medelsanvisningen för bidragsverksamhet avse ett rambelopp som medger en viss rörlighet mellan olika ändamål. Under anslaget beräknas således utöver kostnader för löpande utgivning även vissa kostnader för utveckling och utbildning. Eftersom bidragsverksamheten alltfjämt får bedömas innefatta vissa utvecklingsmoment, t. ex. i fråga om RATS-tidningar, kan kostnader av sistnämnda slag i praktiken dels ingå i bidragstilldelningen, dels avse särskilda insatser av intresse för hela verksamheten.

Vissa moment, t. ex. marknadsföring och abonnentutbildning, har i allmänhet en direkt anknytning till enskilda tidningar och de utgivningsförhållanden som råder i varje enskilt fall. Medel för insatser av sådan art bör som jag framhållit medges inom ramen för ordinarie bidragstilldelning efter särskild prövning.

När det gäller t. ex. utbildning av journalister för arbete med radio- och kassettidningar och projekt för utveckling av bl. a. alternativa distributionsformer för radiotidningar har sådana uppgifter det gemensamt att de är av generell betydelse för verksamheten i stort. Av bl. a. detta skäl anser jag det befogat att medel för sådana ändamål anvisas under reservationsanslaget.

Med den förordade dimensioneringen av stödanslaget bör inom fem år ett femtiotal tidningar ha kunnat påbörja utgivning av radio- och kassettidningar. Med hänsyn bl. a. till att såväl flerdagars- som fådagars- och dagstidningar kan delta i verksamheten och att antalet abonnenter kan vara olika för olika tidningar, bör den föreslagna totalramen rymma även förvaltning av verksamheten och vissa särskilda insatser.

14 Övrigt

Min bedömning: Efter en period av fem verksamhetsår bör en avstämning av läget göras.

Skälen för min bedömning: Utöver de ändringar i grunderna för stödet till radio- och kassettidningar som jag nu har förordat bör verksamheten även fortsättningsvis bedrivas enligt hittills gällande regler och riktlinjer och i de konkreta former som taltidningskommittén funnit ändamålsenliga. Målet är att i så effektiva former som möjligt förbättra synskadades tillgång till dagstidningar och därmed synskadades delaktighet i samhällslivet.

En successiv utbyggnad av verksamheten tillsammans med de utveck-

15 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta ett inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1981:508) om radiotidningar (avsnitten 6, 7, 8.2 och 13),

2. godkänna de av mig förordade ändringarna i grunderna för stöd till radio- och kassettidningar (avsnitten 6, 7, 8.2 och 13),

3. godkänna ambitionsnivån och inriktningen av verksamheten i enlighet med vad jag har förordat (avsnitten 5, 11 och 12).

4. godkänna vad jag förordat i fråga om sändningstidsutrymme och sändningstillstånd för radiotidningar (avsnitt 10),

5. godkänna de av mig förordade formerna för administration av stödet till radio- och kassettidningar (avsnitt 9),

6. godkänna att en taltidningsnämnd med de uppgifter jag har angivit (avsnitt 9) inrättas den 1 juli 1988.

Ärendet bör behandlas under innevarande riksmöte.

16 Anslagsberäkningar för budgetåret 1988/89

I 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 473) upptogs anslaget Stöd till radio- och kassettidningar med preliminärt beräknat belopp i avvaktan på förevarande proposition. Ett slutligt förslag till medelsanvisning kan nu föreläggas riksdagen.

G 6. Presstödsnämnden och taltidningsnämnden

Medel för förvaltningskostnader i samband med verksamheten med radio- och kassettidningar har hittills beräknats under anslaget G 10. Stöd till radio- och kassettidningar. Enligt vad jag anfört i det föregående om stödets administration bör taltidningsnämndens kanslifunktioner knytas till presstödsnämnden. Med hänsyn härtill bör anslaget G 6. Presstödsnämnden fr. o. m. budgetåret 1988/89 benämnas Presstödsnämnden och taltidningsnämnden. Vidare bör anslaget inför nästa budgetår förstärkas med sammanlagt 1 166 000 kr. utöver vad som har föreslagits i årets budgetproposition.

Av dessa medel bör 1 136 000 kr. avse förvaltningskostnader, varav lönekostnader högst 537 000 kr., och 30 000 kr. lokalkostnader. Anslagsposten för lönekostnader avses bl. a. täcka kostnader för två handläggartjänster på heltid. Med hänvisning till vad jag anfört om bl. a. behovet av ett aktivt kontaktarbete med såväl utgivande tidningsföretag som med olika organ och intressenter inom tekniksektorn, beräknar jag även vissa

medel för t. ex. konsultinsatser. Vid min medelsberäkning har jag också tagit hänsyn till kostnader för porto.

Prop. 1987/88:145

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *G 6. Presstödsnämnden och taltidningsnämnden* för budgetåret 1988/89, utöver vad regeringen föreslagit i prop. 1987/88: 100 bil. 10, anvisa ytterligare 1 166 000 kr.

G 10. Stöd till radio- och kassettidningar

1986/87 Utgift	15 347 760	Reservation	10 706 174
1987/88 Anslag	12 903 000		
1988/89 Förslag	37 124 000		

Från anslaget utgår stöd enligt förordningen (1982:669) om stöd till radio- och kassettidningar (omtryckt 1985:387). Frågor om stöd har prövats av taltidningskommittén (U 1982:05) i enlighet med nämnda förordning och förordningen (KRFS 1982:9) med instruktion för taltidningskommittén (ändrad KRFS 1983:16, 42 samt 1985:1). Även medel för kommitténs förvaltningskostnader har beräknats under anslaget.

	1987/88	Beräknad ändring 1988/89	
		Taltidningskommittén	Föredraganden
1. Förvaltningskostnader, högst	465 000	of.	— 465 000
2. Bidrag till utgivningsverksamhet m. m.	12 438 000	of.	+24 186 000
3. Presstödsnämnden och taltidningsnämnden för utbildnings- och utvecklingsverksamhet	—	—	+ 500 000
	12 903 000	of.	+24 221 000

Taltidningskommittén

Med hänvisning till sitt slutbetänkande och till regeringens förslag och riksdagens beslut i samband härmed har inte kommittén äskat ändringar under anslaget för budgetåret 1988/89.

1. Under budgetåret 1986/87 har kommittén förbrukat 668 160 kr. för förvaltningskostnader. För budgetåret 1987/88 beräknar kommittén en förbrukning av högst 465 000 kr.

2. Under budgetåret 1986/87 har sammanlagt 16 183 000 kr. beviljats för utgivning av talutgåvor, varav 14 679 600 kr. har betalats ut. Bidragstilldelningen avser dels ersättning för utgivande tidningars egna kostnader, dels kostnader för nödvändig teknisk utrustning, utnyttjande av radiosändare, vissa serviceåtgärder m. m.

För budgetåret 1987/88 beräknar kommittén ett bidragsbehov på ca 16,5 milj. kr. Den begränsade höjningen hänför sig främst till att två tidningar får lägre bidrag på grund av ändrad utgivningsperiodicitet. Kommittén

beräknar att reservationen under anslaget vid utgången av budgetåret uppgår till mellan 3 och 5 milj. kr.

Prop. 1987/88:145

3. Kommitténs analyser och resultat av den samlade verksamheten med bidragsgivning och utredningsarbete, och härav föranledda förslag angående verksamhetens fortsatta utformning, har redovisats i betänkandet (Ds U 1987:6) Radio- och kassettidningar — slutsatser och rekommendationer. Betänkandet överlämnades till regeringen i juni månad 1987.

Föredragandens överväganden

Jag har i det föregående redogjort för kommitténs betänkande och redovisat mina överväganden och ställningstaganden i anledning härav. I enlighet med vad jag anfört bör stöd till radio- och kassettidningar utgå för verksamhet som sker i sådana former och på sådana villkor som jag har förordat.

Mina förslag i det föregående innebär att medel för förvaltningskostnader inte längre bör anvisas under förevarande anslag. Jag vill i sammanhanget påpeka att de medel som för innevarande budgetår får användas för ändamålet av taltidningskommittén är väsentligt lägre än de som jag beräknar för den fortsatta verksamheten. Anledningen är dels att kommittén sedan slutbetänkandet lades fram i juni 1987 har bedrivit sitt förvaltningsuppdrag med begränsade ambitioner i avvaktan på nya ställningstaganden om verksamhetens inriktning, dels också att vissa förvaltningskostnader hittills har belastat utbildningsdepartementets anslag för utredningar m. m.

För bidragsverksamhet m. m. beräknar jag för budgetåret 1988/89 ett medelsbehov av 36 624 000 kr. I enlighet med den ordning som hittills har gällt och med vad jag i övrigt anfört om bidragsnormer m. m. bör anslagna medel användas dels för ersättning till tidningsföretag för egna kostnader, dels för kostnader för upphandling av nödvändig teknisk utrustning, tekniska installationer, tekniska kontroll- och serviceåtgärder m. m. såsom dessa tillsammans beräknas i anslutning till varje enskilt utgivningsprojekt.

Jag har i det föregående framhållit vikten av vissa utbildnings- och utvecklingsinsatser av generell betydelse för utvecklingen av verksamheten med radio- och kassettidningar. Mot bakgrund av vad jag anfört i dessa frågor anser jag det befogat att särskilda medel ställs till förfogande för sådana insatser. För budgetåret 1988/89 beräknar jag för ändamålet ett medelsbehov av 500 000 kr. Medel som inte förbrukats vid budgetårets slut bör föras över till anslagsposten för bidragsverksamhet m. m.

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *G 10. Stöd till radio- och kassettidningar* för budgetåret 1988/89 anvisa ett reservationsanslag av 37 124 000 kr.

17 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Taltidningskommitténs sammanfattning av sitt betänkande (Ds U 1987:6) Radio- och kassettidningar — slutsatser och rekommendationer.

Prop. 1987/88:145
Bilaga 1

Synskadades informationssituation

Synskadade får nyhetsinformation via radio och i viss mån genom TV. På de flesta ställen i landet finns vidare läns- och kommunaltidningar, vilka ger allmän information av främst lokal och regional karaktär. Informationen i dagstidningarna är dock de synskadade till stor del utestängda från.

Dagstidningarna har stor betydelse för den demokratiska processen, inte minst som ett forum för opinionsbildningen. Tidningarna innehåller information som är unik och som de synskadade inte kan få på annat sätt. Tidningsläsningen har också stor social betydelse.

Målsättningen

Syftet med taltidningsverksamheten är att öka möjligheterna för de synskadade att få tillgång till samma dagspressinformation som den övriga befolkningen. År 1982 anslag riksdagen 10 milj. kr. som stöd till utgivning av taltidningar. Enligt riksdagens uttalande var det införda stödet att se som ett första steg mot en mera utbyggd verksamhet. Riksdagen har senare uttalat att målsättningen bör vara att så småningom alla dagstidningar ges ut i talversioner även om en sådan utbyggnad måste ske etappvis.

Vårt uppdrag

Vår uppgift har varit att svara för fördelningen av det statliga stödet och att bedriva det ytterligare utrednings- och utvecklingsarbete som krävs för att en taltidningsverksamhet skall kunna etableras. En huvuduppgift har varit att redovisa förutsättningarna för en utbyggnad, beräkna kostnaderna samt utarbeta förslag till framtida utformning och administration av ett statligt stöd till verksamheten.

Typer av talutgåvor

Vi skiljer mellan olika varianter av talutgåvor. *Kassettidningar* är redigerade (förkortade) och på kassett inlästa tidningar som distribueras till abonnenterna genom post eller bud. *Radiotidningar* är också redigerade, inlästa tidningar, men överförs via radiodistribution till en särskild mottagare hos abonnenten där kassetten spelas in. Avlyssning sker med hjälp av en vanlig bandspelare. *RAPS/RATS-tidningar* överförs också genom radiodistribution. Någon redigering eller inläsning förekommer dock inte utan i princip överförs hela tidningens innehåll från tidningsföretagets sätteridator till en speciell mottagarutrustning hos abonnenten. Mottagaren är försedd med antingen talsyntetisator (RATS) eller punktskriftsenhet (RAPS). Den synskadade kan genom ett söksystem välja bland materialet.

Till vår uppgift har hört att genom förhandlingar med tidningsföretagen söka få till stånd ökad utgivning av taltidningar. Under de första verksamhetsåren gällde som villkor att statligt stöd inte kunde lämnas utan hänsyn till ekonomisk bärkraft hos företagen. Utgivningsformen var under denna tid bud- eller postdistribuerade kassetter. Redan tidigt under förhandlingsarbetet stod det emellertid klart att utgivarna inte var beredda att till någon del stå för de kostnader som hör samman med taltidningsverksamheten. Förutsättningarna för att tidningsföretagen skulle åta sig att ge ut talversioner var att staten lämnade full nettokostnadstäckning. Utgivarna ansåg vidare att radiodistribution borde prioriteras framför bud- eller postdistribution.

På vårt förslag beslutade regering och riksdag år 1985 bl. a. att full nettokostnadstäckning skulle införas som bidragsprincip, att radiodistribution i fortsättningen skulle prioriteras samt att försöken med RAPS/RATS skulle fullföljas. Vidare beslutades att en form för redaktionell samverkan mellan tidningarna – alternativ II – skulle provas.

I dag ges inom ramen för den statliga stödverksamheten ett 15-tal av de totalt 184 dagstidningarna ut som taleditioner. Det totala antalet abonnenter på tidningarna uppgår för närvarande till drygt 1 200. Den sannolika marknaden för talutgåvor av dagspress har av forskare uppskattats till ca 0,25 procent av befolkningen, dvs. ca 20 000 personer.

Forskarstudier

Utredningsarbetet har bedrivits i nära kontakt med bl. a. massmedieforskare. I detta betänkande redovisas sammanfattningsvis tre aktuella forskningsprojekt.

Den första rapporten behandlar dels läsarnas synpunkter på tidningen, dels arbetsformerna vid taltidningsredaktionerna. Det framkommer bl. a. att läsarna genomgående är mycket nöjda med tidningarna. Det stora flertalet prenumeranter anser att talutgåvan är prisvärd. Läsarna tycks dock föredra en förlagetrogen tidning framför en variant där två tidningar samverkar. Studierna visar också att kontinuerlig marknadsföring krävs för att tidningarna skall nå ut till en bredare krets synskadade.

De två andra rapporterna behandlar RATS-teknikens användning. En studie gäller synskadades läsning av morgonpress med hjälp av RATS. Studien visar att läsarna är klart positiva till tekniken. Särskilt uppskattar de att få tillgång till allt material i tidningen och att självt kunna göra urvalet.

I den tredje rapporten redovisas ett försök med ett par personers läsning av facklitteratur enligt RATS-metoden. Försöken tyder i all sin begränsning på en klar framgång.

Enkäter

Vi har genom ett par enkäter undersökt tidningsföretagens intresse för taltidningsverksamhet. Förutom det 15-tal tidningsföretag som redan nu

ger ut talversioner har ett 35-tal nya förklarat sig beredda att relativt omgående starta utgivning. Dessa sammanlagt 50 tidningar (majoriteten sexdagarstidningar) är spridda över landet och täcker tillsammans in 56–57 procent av tidningarnas totalupplaga. De kan förväntas få åtminstone 4 500 taltidningsabonnenter.

Prop. 1987/88: 145
Bilaga 1

Distributionsformer

Vi har analyserat kalkylerna för det 15-tal företag som i dag ger ut taltidningar och försökt komma fram till schablonkalkyler som kan användas i den fortsatta verksamheten. Med dessa faktiska kalkyler som grund och med prisuppgifter för mottagarutrustningarna har vi beräknat kostnaderna för de tre olika distributionsformerna dvs. kassettidningar, radiotidningar och RATS-tidningar.

Vi har övervägt hur taltidningsverksamheten bör bedrivas i fortsättningen. Vi förordar att en kombination av distributionsformer används. RATS-metoden har i sig stora fördelar och är den överföringsteknik som vi anser har framtiden för sig. Den kan användas för överföring även av tidskrifter, facklitteratur och olika slag av samhällsinformation m. m. För närvarande är dock tekniken svår att använda för flertalet synskadade. Under över-skådlig tid måste därför redigerade, inlästa talversioner vara huvudalternativet.

Kassettidningen framstår som lämpligast och billigast vid fådagarsutgivning. Vid ökad periodicitet och ökat abonnentantal stiger dock kostnaderna för kassetterna snabbt.

Vid flerdagarsutgivning är radiodistribution att föredra både av kostnadsskäl och arbetsmässiga skäl. Radiodistribution har också den fördelen att tidningen blir aktuellare eftersom manusstopp kan ske senare.

I begränsad utsträckning bör även radioöverföring enligt RATS-metoden komma till användning. Vi föreslår en kombination av radio och RATS för flerdagarstidningarna. Ungefär 10 % av en radiotidnings abonnenter bör kunna erbjudas RATS-tidning. Kostnadsmässigt är det inte några större skillnader mellan radiotidningen och RATS-tidningen. Mottagarutrustningen är dyrare för RATS, men å andra sidan bortfaller i princip de redaktionella kostnaderna.

Redaktionell samverkan

Vi har inte funnit anledning att särskilt lyfta fram utgivningsformen med redaktionell samverkan mellan två tidningar på en ort – alternativ II. De besparingar som kan göras med samredigerade tidningar är de flesta fall begränsade och som erfarenheterna visar föredrar läsarna en profilerad tidning utan gemensamt stoff.

Fortsatt utbyggnad

Reglerna om stöd till radio- och kassettidningar innebär att stödet skall fördelas så, att så många synskadade som möjligt får tillgång till någon

dagstidning. Även behovet av politisk mångfald skall beaktas. Vi har utifrån dessa två principer – geografisk spridning och politisk mångfald – ställt upp ett par modeller som visar förutsättningarna för den fortsatta utbyggnaden.

En utbyggnad av taltidningsverksamheten kan dock inte planläggas. Utbyggnaden är beroende av tidningsföretagens vilja att medverka och statens möjlighet att ställa resurser till förfogande.

Vi har beräknat kostnaderna för olika utbyggnadsalternativ, alltifrån en successiv utbyggnad med ett begränsat antal tidningar till en total utbyggnad omfattande alla dagstidningar. En fortsatt utbyggnad med de 35 dagstidningar som har visat intresse för att starta taltidningsverksamhet skulle innebära att statens kostnader ökade från nuvarande ca 17 milj. kr. till i genomsnitt närmare 55 milj. kr. per år. En fullständig utbyggnad skulle innebära en årlig kostnad om ca 160 milj. kr. Beloppen innefattar dels kostnadsersättningar till tidningsföretagen, dels kostnader för mottagarutrustningar och annan teknisk utrustning samt installation, service m. m. En sexdagars radiotidning kompletterad med RATS kostar ungefär 1,1 milj. kr. per år.

Mottagarutrustning

Till radio- och RATS-tidningarna måste särskilda mottagarutrustningar användas. Används RATS-metoden krävs även datorutrustning vid tidningsföretaget och vid sändarstationerna. Vi har redogjort för upphandlingen av radiotidningsmottagarna och redovisat de erfarenheter som nu finns av dessa utrustningar i drift. Inköpskostnaden för radiotidningsmottagarna har uppgått till ca 3 000 kr. per styck. Kostnaden för service och underhåll uppgår till närmare 400 kr. per år främst orsakat av att hembesök i allmänhet krävs.

En RATS-tidningsmottagare kostar i inköp för närvarande ca 30 000 kr. Därtill kommer servicekostnader och kostnader för introduktion och utbildning av abonnenterna med ca 1 500 kr. per år. Den datorutrustning som krävs till RATS-tidningarna kostar ca 130 000 kr.

Finansiering

En utbyggd taltidningsverksamhet måste i sin helhet finansieras över statsbudgeten. Vi har inte kunnat finna några omfördelningsmöjligheter inom näraliggande sakområden som t. ex. handikappolitiska åtgärder eller pressstödet. Ambitionsnivån för utbyggnaden är ett politiskt ställningstagande som enligt vår mening bör göras i regering och riksdag.

Stödets administration

Det statliga stödet till verksamheten bör i fortsättningen administreras av ett särskilt beslutsorgan med parlamentariska ledamöter samt företrädare för de synskadade, tidningsbranschen och televerket. De kansliära uppgif-

terna bör skötas av presstödsnämndens kansli, förstärkt med ett par handläggare.

Prop. 1987/88: 145
Bilaga 1

Delfrågor

Vi lägger även fram vissa delförslag avseende den fortsatta verksamheten med talutgåvor för synskadade. Bland annat föreslår vi en ökad satsning på marknadsföring av talutgåvorna samt ett informations- och utbildningsprogram för hur abonnenterna skall handha mottagarutrustningen. Vi föreslår också särskild utbildning av journalisterna vid taltidningsredaktionerna.

Sammanställning av remissyttranden över taltidningskommitténs betänkande (Ds U 1987:6) Radio- och kassettidningar – slutsatser och rekommendationer.

Prop. 1987/88:145
Bilaga 2

Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden avgetts av socialstyrelsen, statens handikappråd, handikappinstitutet, näringsfrihetsombudsmannen (NO), statens kulturråd (KUR), arkivet för ljud och bild (ALB), presstödsnämnden, talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB), skolöverstyrelsen (SÖ), statens institut för läromedel (SIL), journalisthögskolan i Stockholm, styrelsen för teknisk utveckling (STU), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska journalistförbundet (SJF), Tidningarnas arbetsgivareförening (TA), Svenska tidningsutgivareförening (TU), Handikappförbundens centralkommitté (HCK), Synskadades riksförbund (SRF), Sveriges Radio AB (SR), Göteborgs-Postens Nya AB, Norrländska Socialdemokraten samt KB A-pressen AB.

Härutöver har skrivelser inkommit från Synskadades förbund i Göteborgs och Bohus län och Taltidningsfolkets intresseförening.

1. Allmänt

Betänkandet har fått ett genomgående positivt mottagande. De flesta remissinstanserna anser att kommitténs förslag är väl genomtänkta och bygger på ett omsorgsfullt arbete.

Socialstyrelsen, statens handikappråd, handikappinstitutet och KUR ansluter sig till de angivna målen, nämligen att alla dagstidningar så småningom ges ut i talversioner, att talutgåvorna om möjligt är förlagetrogna, samt att de helst bör nå abonnenterna samtidigt som de scende får den vanliga tidningen.

TPB, SÖ, TCO och SJF framhåller att målsättningen i ett långt perspektiv bör vara att alla dagstidningar ges ut i talversion.

Socialstyrelsen, statskontoret och SÖ delar kommitténs uppfattning att principerna för den fortsatta verksamheten lagts fast av regering och riksdag. Socialstyrelsen och SÖ menar att huvudfrågan gäller statens vilja och förmåga att avsätta medel för verksamheten samt tidningsföretagens vilja att medverka. Socialstyrelsen anser att dagstidningsfrågan bör prioriteras högt mot bakgrund av att 90 % av dagstidningarna inte är tillgängliga för synskadade.

Statens handikappråd ställer sig bakom de grundläggande principer för verksamheten som kommittén presenterat. *Handikappinstitutet* instämmer i stort i förslagen till fortsatt utbyggnad och till avvägningen mellan de olika distributionsformerna. *NO* anför att det är viktigt att fler synskadade kan tillgodogöra sig dagstidningarnas innehåll, inte minst för att bättra

kunna deltaga i samhällsdebatten och den allmänna opinionsbildningen. NO stöder de riktlinjer och förslag som dras upp i betänkandet.

KUR stöder kommitténs ställningstaganden, vilka också bidrar till en bättre kunskap om synskadades informationssituation genom de företagna läsarundersökningarna. Målet bör vara att så snart som möjligt göra det möjligt för intresserade tidningar att delta i verksamheten. *Presstödsnämnden* ansluter sig till motivet bakom verksamheten, nämligen att öka möjligheterna för synskadade att få tillgång till samma dagspressinformation som den övriga befolkningen.

SIL anser att kommitténs rapporter och slutbetänkande ger en god bild av de möjligheter som finns att ge synskadade samma tillgång till dagstidningar som seende. Det krävs stora ekonomiska insatser, men tekniken finns även om den behöver finslipas. *SIL* anser att förslagen i betänkandet snarast bör genomföras. *STU* tillstyrker en fortsatt utbyggnad av verksamheten. Genomförandet är emellertid beroende av utgivarnas intresse och de ekonomiska resurser som kan ställas till förfogande.

Landstingsförbundet konstaterar att tillfredsställande tekniker finns för talutgåvor och att ett flertal tidningar anmält intresse för utgivning om bara medel ställs till förfogande. Förbundet anser att det måste bli regering och riksdag som anger ambitionen i utbyggnadstakten. *Kommunförbundet* har med tillfredsställelse noterat riksdagens uttalande, att målsättningen är att så småningom alla dagstidningar skall ges ut i talversioner.

LO anser att möjligheterna att läsa och följa med aktualiteter genom dagspressen måste vara öppna för alla. *LO* tillstyrker en kraftigt utbyggd taltidningsverksamhet, inte minst för att ge läsarna valmöjligheter utifrån politisk uppfattning. Tillgången till dagsnyheter för alla får inte bli beroende av de enskilda tidningarnas goda vilja.

SJF och *A-pressen* anser att dagstidningarna har stor betydelse när det gäller att hålla medborgarna informerade i olika frågor. Det är därför synnerligen angeläget att ingen grupp av medborgare uteslås från möjligheten att ta del av den debatt som förs i olika samhällsfrågor. Det är viktigt att utbyggnaden av verksamheten går vidare.

TU ansluter sig till kommitténs förslag att låta utbyggnaden bli beroende av de förutsättningar som efter hand skapas. Man bör således inte i förväg binda sig för den ena eller andra principiella modellen för marknadstäckning eller mångfald utan hänvisa avvägningsfrågor till det föreslagna beslutsorganet. *A-pressen* har inget att invända mot kommitténs resonemang om geografisk spridning och politisk mångfald.

SRF instämmer i huvudsak i kommitténs förslag angående hur den fortsatta verksamheten skall organiseras. *SRF* ser det som mycket tillfredsställande att det principiella målet om alla dagstidningar är så klart uttalat. *SRF* understryker att målsättningen samma tid, samma innehåll och samma utgivare är avgörande. I annat fall blir det fråga om ersättnings-tidningar, som förlorar mycket av nyhetsvärde och social betydelse.

SRF saknar förslag om utbyggnadstakten och föreslår att 80 mil. kr. anvisas för ändamålet för budgetåret 1988/89. Principen måste vara den att de tidningar som söker stöd för utgivning av talversioner ska kunna få sådant omgående. *SRF* vet att det finns utgivare som vägrar ge ut talut-

gåvor. Kraftfulla insatser måste vidtas för att motverka en sådan diskriminering av synskadade. *Synskadades förbund i Göteborgs- och Bohus län* anser att det måste vara tidningarnas skyldighet att göra sin produkt tillgänglig för synskadade.

SRF anser att det i uppbyggnadsskedet är viktigare med god geografisk spridning än med politisk mångfald i utbudet. Vidare bör målet alla dagstidningar i talversion vara uppnått budgetåret 1993/94. *TCO* anser det angeläget av rättviseskäl att i första hand nå en rikstäckande utgivning före att uppnå en s. k. politisk mångfald, eftersom det idag finns flera områden där inga taltidningar kommer ut.

TPB, *SÖ*, *SIL* och *HCK* pekar på andra läshandikappade gruppers behov av talversioner av dagstidningar. *TPB* och *SÖ* påpekar att rörelsehindrade, afatiker, utvecklingsstörda, dyslektiker, konvalescenter, långtidssjuka samt hörselskadade tillhör dem som utöver synskadade har rätt att låna talböcker och framhåller att många inom dessa grupper skulle ha nytta av taltidningar. *SIL* och *HCK* anser att även dessa vid en utbyggnad av verksamheten måste få del av taltidningarna.

SÖ betonar i sammanhanget att det måste vara den enskilde personens egen bedömning som skall vara utslagsgivande för om behov av taltidning finns eller inte. Rätten att teckna abonnemang måste även tillförsäkras skolor och andra utbildningsanordnare. Bibliotek måste med motsvarande resonemang få möjlighet att teckna abonnemang. *SRF* ger uttryck för samma synsätt och framhåller att kravet på ett dokumenterat behov av en taltidning försvårar för synskadade att prenumerera på tidningen. Vidare måste en synskadad person kunna prenumerera på vilken taltidning som helst, oavsett var personen är bosatt.

KUR noterar att tillgången till talversioner av dagstidningar av allt att döma inte minskat behovet av läns- och kommuntaltidningar, vilket man kunde antaga, utan tvärtom bidragit till en ökad efterfrågan. Den typ av samarbete som etablerats mellan dagstidningar i Norrbotten och det landsfinansierade BD-bandet borde kunna prövas i fler län.

RRV anser det vara en svaghet i betänkandet att marknaden för talversioner inte egentligen belysts. Inför en utbyggnad av taltidningsverksamheten bör enligt *RRV* en fördjupad marknadsundersökning genomföras. *Norrländska Socialdemokraten* kan helt kort slå fast att intresset i det egna spridningsområdet är stort. Tidningen har fler önskemål om abonnemang än man kan leva upp till.

Göteborgs-Postens Nya AB finner slutsatserna i betänkandet illa underbyggda. Slutsatserna har dragits utifrån orealistiska förutsättningar som konstruerats av kommittén genom en försöksverksamhet med diskutabelt genomförande. Den föreslagna modellen leder till oönskade effekter i form av ökade kostnader, en sämre tidningsprodukt till följd av en bristfällig teknisk lösning, samt fackliga problem och andra invändningar mot ofullständiga tidningsversioner. *GP* anser att den enda rimliga utgivningsformen är s. k. *RATS*-tidningar, som nära nog fullständigt återger den tryckta tidningen.

ALB påpekar att det från forskarhåll framförts att taltidningsmaterial kan komma att vara av stor betydelse för framtida forskning om bl. a.

synskadades livsvillkor. Det är därför angeläget att också radio- och kassettidningar, åtminstone i ett urval, kan bevaras för framtiden. ALB anser liksom kommittén att bevarandefrågan lämpligen bör behandlas i samband med en allmän översyn av pliktexemplarslagen och ALB:s uppgifter. ALB kommer därför i sitt remissvar över ljud- och bildbevarandekommitténs betänkande att närmare behandla förslagen angående leveransplikt och urval av taltidningar.

2. Modell- och teknikfrågor

Flertalet remissinstanser accepterar i stora drag kommitténs genomgång av olika distributionsalternativ och tekniska lösningar. Kommitténs förslag att inlästa radiotidningar tills vidare bör vara huvudalternativet stöds av bl. a. *statens handikappråd, handikappinstitutet, TPB, STU, kommunförbundet, TCO, A-pressen* och *Norrländska Socialdemokraten*.

SÖ, statens handikappråd, SIL, handikappinstitutet, TPB, STU, kommunförbundet, TCO, SRF, A-pressen och *Synskadades förbund i Göteborgs och Bohus län* delar kommitténs mening att den s. k. RAPS/RATS-tekniken erbjuder stora möjligheter och på sikt kan få en betydande genomslagskraft. *SÖ, TPB, TCO* och *Norrländska Socialdemokraten* noterar att RATS-metoden i dess nuvarande utformning i första hand kan användas av en liten grupp teknikkunniga synskadade, men att detta till dels är en generationsfråga.

Handikappinstitutet delar bedömningen att RATS-metoden har framtiden för sig, men har svårt att bedöma om målet inte bör sättas högre än 10 % till en början. Om en större andel ska kunna uppnås är i mycket avhängigt av hur aktivt metoden marknadsförs. *SRF* anser att 10 % är en låg siffra, och den kommer definitivt att öka även på relativt kort sikt.

SIL anser att målet för verksamheten bör vara distribution över radionätet direkt från sätbanden (RAPS/RATS-metoden). *TPB* understryker att metoden inte på många år kan vara huvudalternativet för synskadades dagstidningsläsning. *Synskadades förbund i Göteborgs och Bohus län* påpekar att det krävs forskning och vidareutveckling av metoden i syfte att förenkla apparaturen, så att betydligt fler kan använda den än vad som nu är fallet.

STU, SRF och *Göteborgs-Postens Nya AB* framhåller att metoden ger synskadade den nya möjligheten att själva välja vad man vill läsa i dagstidningen. Möjligheten att själv bläddra och söka information ökar självständigheten och jämställdheten gentemot seende. *Göteborgs-Postens Nya AB* menar att metoden med en inläst radiotidning leder till att man inte ger ut samma tidning utan att man skapar en ny – en annan tidning än den ursprungliga.

SRF anser att kommitténs förslag till distributionsformer för olika typer av tidningar är bra, men har kompletterande synpunkter. Om fådagartidningar inte begränsas till en enda kassett kan hela eller nästan hela tidningen läsas in. Radiotidningstekniken bör kompletteras med teletidningar i de områden sändaren inte når. Radiotidningar bör kunna kompletteras med kassett bilagor i de fall förlagan har bilagor, t. ex. Weekend i Svenska

Dagbladet. Personer som vill ha en RATS-tidning måste kunna få den versionen. RAPS-versioner måste finnas för gruppen dövblinda.

Beträffande teletidningar pekar *Handikappinstitutet* på de förändrade förutsättningar som kan följa av utbyggnaden av bredbandsnätet i Sverige och föreslår att möjligheterna att använda detta nät för tidningsöverföring undersöks närmare.

KUR, TPB, SIL, STU, TCO och *Göteborgs-Postens Nya AB* anser att RATS-metoden bör kunna utvecklas för att användas av läshandikappade för läsning av tidskrifter och facklitteratur. *TPB* kommer under budgetåret 1987/88 att genomföra ett projekt i samarbete med *handikappinstitutet* där nya media för framför allt lexikon och handböcker skall studeras. RATS-metoden kommer troligen att tas upp inom projektets ram.

TPB och *SIL* påpekar i sammanhanget att upphovsrättsliga frågor måste lösas angående rätten att använda tryckeriernas sättband. *SIL* anser att utvecklingsarbetet bör ske i samarbete mellan skolans intressenter och övriga och att målet bör vara att läshandikappade möter samma system i skolan som i arbetsliv och på fritid. *SRF* föreslår att upphovsrättsutredningen får i uppdrag att se över den upphovsrättsliga ställningen dels för talversioner av tryckta tidningar/tidskrifter, dels för kommun- och länstidningarna.

Handikappinstitutet instämmer i kommitténs förslag att det ansvariga fördelningsorganet också svarar för upphandlingen av nödvändig teknisk utrustning. Institutet framhåller vikten av att arbetet med kravspecifikationer och upphandlingen inte fördröjs. *TPB* ställer sig tveksam till en sådan ordning, eftersom en RATS-apparat kan vara värdefull även för studerande som inte prenumererar på en dagstidning. En samordning av tilldelning av RATS-apparater är önskvärd.

Statens handikappråd anser det viktigt att synskadade har ett enda ställe att vända sig till för att få apparater, instruktioner av pedagogiskt erfaren personal samt service av utrustningen. *SRF* anser det nödvändigt att servicen på radiomottagare och RATS-utrustningar fungerar snabbt och effektivt.

Handikappinstitutet och *SÖ* påpekar att diskussionen om en "universal-terminal" är viktig och att ytterligare försöksverksamhet måste genomföras, men att detta arbete inte får fördröja utbyggnaden av taltidningsverksamheten.

SR behandlar frågan om sändningskapacitet i eternäten. Med hänvisning till vad riksdagen uttalat om *SR*:s rätt att själv bestämma om sändningstider och till koncernens egen verksamhetsplanering framhåller *SR* att endast P 1-sändarna med någon grad av säkerhet skulle kunna disponeras för distribution av radiotidningar. *SR* vidhåller sin principiella inställning att det sändarnät som uppbyggt för rundradioverksamhet och finansierats med avgiftsmedel skall vara prioriterat för rundradioverksamhet. En utbyggd verksamhet med radiotidningar bör därför inte genomföras annat än i samråd och samförstånd med *SR*.

SRF oroas av *SR*:s ensamrätt att besluta om sändningstider och hävdar att utrymme måste garanteras för sändning av radiotidningar. *SRF* pekar på behovet att utveckla sändningsmöjligheterna med ökad hastighet.

TV-kanalerna, RDS-systemet m. m. SRF kan inte acceptera att verksamheten äventyras genom brist på sändningsutrymme.

Beträffande redaktionell utformning anser *KUR*, *SRF* och *Synskadades förbund i Göteborgs och Bohus län* att de försök som gjorts med redaktionell samverkan enligt den s. k. alternativ II-modellen inte slagit väl ut. *SRF* och *Synskadades förbund i Göteborgs och Bohus län* ser inga skäl för att möjligheten till alternativ II-utgivning ska finnas kvar.

SRF och *Göteborgs-Postens Nya AB* framhåller att annonser är en lika viktig del av dagspressen för synskadade som för andra. Annonserna borde inte helt kunna uteslutas ur talversionen av en dagstidning.

3. Utvecklingsmöjligheter

Statens handikappråd och *SÖ* anser att de föreligger starka skäl för att en utbyggnadsplan upprättas som garanterar den fortsatta utvecklingen med taltidningsverksamheten. Handikapprådet menar i motsats till kommittén att det både är möjligt och önskvärt att upprätta en tidsplan för en snar utgivning av samtliga dagstidningar. I planen bör också upptas talutgåva av en rikstäckande morgontidning. Även kvällspressens utgivning måste beaktas.

TPB kan inte ta ställning till vilken uppbyggnadstakt som är möjlig. Det långsiktiga målet bör vara att synskadade får tillgång till de dagstidningar som ges ut i tryck, liksom de bör ha tillgång till de böcker som ges ut i Sverige.

SIL anser att söksystem och talsyntes bör utvecklas mer, vilket är av intresse även för skolan. Inom *SIL*:s utvecklingsarbete inom projektet dataläromedel för handikappade pågår försök att få fram snabba söksystem t. ex. för lexikon, kopplade till talsyntes eller punktskriftdisplay för gravt synskadade. Åtskilliga problem borde kunna lösas i ett sammanhang.

Göteborgs-Postens Nya AB hävdar att skönlitteratur, fackböcker och annan information är lika viktigt för synskadade som dagstidningar. Väljer man en för låg nivå på utvecklingen av de möjligheter som *RATS*-metoden medger, konserverar man också tekniken med inlästa talböcker. En framsynt satsning på *RATS*-metoden öppnar också vägar för snabbare och billigare litteraturdistribution till synskadade.

Statens handikappråd och *SRF* anser att frågan om vilket organ som ska ha ansvar för de fortsatta *RAPS/RATS*-försöken måste få ett klarare uttryck än vad som anges av kommittén. Särskilt aspekterna på en framtida användning av en s. k. moduluppbyggd universell terminal bör beaktas. *SRF* stöder helhjärtat tanken på att en sådan terminal utvecklas.

SRF anser det nödvändigt att förutsättningar skapas för ett fortsatt intensivt utvecklingsarbete avseende dagstidningar för synskadade. Ansvarig huvudman måste pekats ut för de olika utvecklingsområdena och tillräckliga resurser måste avsättas för verksamheten.

SRF anger en rad sakfrågor för ett sådant utvecklingsarbete. För att få ut mer av tillgänglig sändningskapacitet bör möjligheter till ökad överföringshastighet utvecklas. Mottagarutrustningen bör utvecklas så att flera tidningar kan tas emot på samma apparat. Försök bör på sikt inledas med

sändning över TV-nätet, vilket skulle ge betydligt större totalt sändningsutrymme och för övrigt medge att flerljud och stereo kan utnyttjas. Det finns önskemål om utrustning där punktskrift och syntetiskt tal kan kombineras och som ger möjlighet att lagra tidningen mer än 24 timmar. Man bör bevaka att utrymme avsätts i kabel-TV-nät och teledata/videotex för information till synskadade.

4. Kostnader och finansiering

Statens handikappråd, SÖ, KUR, TPB, SIL, kommunförbundet, TCO, LO och A-pressen delar kommitténs mening att verksamheten i sin helhet måste finansieras med statliga medel och att bidragen bör avse full nettokostnadstäckning. Flertalet menar också att en finansiering genom omprioriteringar på handikappområdet i övrigt måste avvisas.

Statens handikappråd noterar att kommittén inte har övervägt frågan om skyldighet för tidningsföretagen att ens efter erbjudande om full nettokostnadstäckning stå för talutgåvor. I princip anser rådet och *SRF* att 1976 års finansieringsprincip är tillämplig, enligt vilken tillgänglighet för människor med funktionshinder är en självklar del av varje verksamhet. Denna princip måste dock tills vidare stå tillbaka för målet att synskadade får dagstidningar.

Synskadades förbund i Göteborgs och Bohus län delar handikapprådets och *SRF:s* principiella uppfattning och föreslår att varje tidning till en fond avsätter en summa motsvarande 2 % av bruttoomsättningen. Denna fond skulle sedan användas för att finansiera utgivning av tidningarnas talutgåvor och skulle räcka till utgivning av samtliga.

TU anför att de höga kostnaderna och den begränsade abonnentstocken inte gör det försvarbart att inom ramen för en tidnings normala verksamhet ge ut en talutgåva. En förutsättning för tidningsföretagen är att staten medger full kostnadstäckning. Det finns i sammanhanget farhågor för det kostnadsansvar som efterhand skulle kunna åvila tidningarna om uppräkningsav de statliga anslagen blir lägre än den faktiska kostnadsutvecklingen. En fortsatt utbyggnad är i allt väsentligt beroende av ambitioner beträffande det statliga anslaget.

KUR anser att det bör vara ett frivilligt åtagande från tidningsföretagen att ge ut talutgåvor. Även om kostnaderna för en full utbyggnad är mycket stora anser rådet med tanke på de ytterst svåra avvägningsproblem som kan uppstå om tidningsutgivarnas intresse ökar ytterligare att det på sikt bör tillskapas resurser för att ge ut alla dagstidningar i talutgåva:

Statskontoret bedömer att den modell som redovisas av kommittén för bidragstilldelning behöver vidareutvecklas och preciseras för att kunna tillämpas i praktiken. Bl. a. gäller detta under vilka förhållanden ersättning utöver schablonen skall kunna utgå.

Handikappinstitutet anser att kommittén inte tillräckligt belyst konsekvenserna för verksamheten i stort av en lägre kvalitetsnivå på den enskilda talutgåvan.

Enligt *RRV* bör det övervägas om primärkommuner och landsting kan

tänkas bli delansvariga för verksamheten med hänsyn till deras ansvar för biblioteksverksamhet resp. handikapphjälpmedel.

TPB och *TCO* anser att utrustningarna för tidningsläsning är ett tekniskt hjälpmedel som bör fördelas av landstingen. En inordning i den normala hjälpmedelshanteringen bör eftersträvas.

SRF instämmer i kommitténs förslag att priset för enkelabonnemang på en talutgåva ska vara detsamma som för den tryckta tidningen, men motsätter sig att en extra kostnad på 10 % ska tas ut för prenumeration både på den tryckta och den intalade versionen av samma tidning. Det är orimligt att det ska vara förenat med extra kostnader att alla i ett hushåll ska kunna läsa samma tidning.

5. Utbildning och information

Statens handikappråd, handikappinstitutet, TPB, SÖ, SIL, TCO, SRF, Synskadades förbund i Göteborgs och Bohus län och Norrländska Socialdemokraten understryker liksom kommittén behovet av information och marknadsföring av verksamheten. Handikapprådet anser att detta bör gälla precis som för seende. Handikappinstitutet framhåller i sammanhanget RATS-metoden. *TPB, SÖ* och *SIL* påpekar att om läshandikappade i allmänhet skall nås bör marknadsföringsinsatserna ökas och enligt *TPB* specialinriktas främst mot vårdpersonal och föreningar.

TPB, TCO och *SRF* framhåller också betydelsen av information och utbildning i handhavande av radiomottagare och RAPS/RATS-utrustningar. Sådan utbildning minskar enligt *SRF* behovet av service på utrustningarna och ökar möjligheterna att sprida RATS-metoden.

Journalisthögskolan i Stockholm, SJF, TCO och *Taltidningsfolket* understryker vikten av utökade utbildningsmöjligheter för journalister som arbetar med talversioner.

Journalisthögskolan i Stockholm är intresserad av att utforma en lämplig utbildning för journalister som arbetar på taltidningsredaktioner. Med hänsyn till de speciella behoven bör utbildningen utformas som en eller flera fortbildningskurser hellre än integreras i den ordinarie grundutbildningen. För detta talar också journalisternas varierande bakgrund. På samma sätt som för hela taltidningsverksamheten förutsätts särskilda medel för ändamålet.

SJF anser det angeläget att utbildningen sker vid journalisthögskolorna eller i FOJO:s regi när det gäller fortbildningen, bl. a. eftersom taltidningsredaktionen bör vara en integrerad del i tidningens övriga redaktionella verksamhet. Kurser för taltidningsjournalister har redan genomförts i FOJO:s regi. Behov av fortsatt sådan utbildning finns redan i dag, bl. a. därför att redigeringen av en taltidningsutgåva ställer höga krav på nyhetsvärdering och textredigering samt på åskådlighet och begriplighet. *SJF* och *TCO* anser det viktigt att yrkesutbildningen omfattar taltidningsredaktörer både inom dagspress och inom landsting och kommuner.

Taltidningsfolket bekräftar behovet av utbildning för taltidningsjournalister. FOJO har på föreningens initiativ tidigare arrangerat kurser och har efter nya påstötningar visat intresse igen. Innehållet i ett utbildningspro-

gram torde vara av gemensamt värde oavsett på vilken typ av tidning en journalist arbetar. Fortbildningsbehovet på området bör därför lämpligen samordnas.

SIL anser att utbildningsinsatser behövs även inom lärarutbildningen. Datasystem med handikappanpassning som talsyntes och punktskrifts-display ordinerar redan som tekniska hjälpmedel både i skolan och hemma. Skolan behöver utveckla både läromedel och metodik för datorstödd undervisning. Bland läromedlen har dagstidningar en framskjuten plats. Med RATS-metoden får läshandikappade samma möjligheter som övriga elever att arbeta med dagstidningar i skolan. Skolan bör således få möjligheter att prenumerera på taltidningar på samma villkor som föreslås för målgruppen.

6. Stödets administration

Kommitténs förslag om ett särskilt beslutsorgan för taltidningsverksamheten med kanslifunktionerna förlagda till presstödsnämndens kansli biträds av *Handikappinstitutet*, *TPB*, *presstödsnämnden*, *statskontoret*, *RRV*, *kommunförbundet*, *TCO*, *SJF*, *TU*, *A-pressen* och *SRF*.

Presstödsnämnden anser det ytterst angeläget att stödet till radio- och kassettidningar klart åtskils från stödet till dagspressen. Nämnden noterar med tillfredsställelse att kommittén betonat vikten av att de båda formerna hålls isär. Med tanke på att båda stödformerna berör dagspressen och att nämnden har en betydande kunskap och erfarenhet av statligt stöd till dagstidningar har nämnden ingen erinran mot att ansvara för kanslifunktionerna. Nämnden finner också sammansättningen av det föreslagna beslutsorganet vara väl avvägt.

Statskontoret och *RRV* efterlyser kostnadsberäkningar för stödets administration. Statskontoret noterar att det inte heller finns någon samlad redovisning av de tänkta framtida uppgifterna för beslutsorganet utöver själva bidragsfördelningen eller hur kraven på administrationen kan komma att utvecklas i takt med en utbyggnad av taltidningsverksamheten. Det är därför svårt att ta ställning till resursbehoven på såväl kort som längre sikt.

TU understryker att förslaget inte får leda till att verksamheten sammanblandas med presstödet, vars syfte är ett helt annat. *TU* föreslår av samma skäl att ordet "stöd" till taltidningsutgivning utmönstras och ersätts med begrepp som "nettokostnadstäckning" eller dylikt som inte för tanken till ett stöd för tidningsutgivning i allmänhet.

SJF anser att förbundet bör vara representerat i beslutsorganet, bl. a. för att de anställdas synpunkter på verksamheten skall kunna tas till vara.

SRF anser att beslutsorganet måste ta ett mycket aktivt ansvar för att förmå tidningsföretagen att ge ut talversioner. Det aktiva och engagerade arbete kommittén hittills bedrivit måste fortsättas. *SRF* anser det också vara en utmärkt lösning att fördelningsorganet och televerket radio samarbetar i upphandlings- och produktfrågor. Det är helt nödvändigt att upphandlingen börjar redan innevarande budgetår, eftersom frågan inte är om utbyggnad skall ske, utan i vilken takt den skall genomföras och det därför är viktigt att fördelningsorganet hela tiden ligger steget före så att det finns tillräckligt många utrustningar.

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 mars 1988 ...	3
1 Inledning	3
2 Bakgrund	4
2.1 Principiella utgångspunkter	4
2.2 Frågans tidigare behandling	4
3 Taltidningskommitténs verksamhet	6
3.1 Synskadades informationssituation	6
3.2 Bidragsverksamheten	7
3.3 Distributionsfrågor	9
3.3.1 Inlästa radiotidningar	9
3.3.2 Radiotidningar enligt den s. k. RAPS/RATS-metoden ..	10
3.3.3 Val mellan olika distributionsformer	11
3.4 Kalkyler och kostnadsanalyser	12
3.5 Utbyggnadsmöjligheter	13
3.5.1 Modeller	13
3.5.2 Kostnader för olika alternativ	14
4 Mina allmänna överväganden	14
5 Utbyggnad av verksamheten	21
6 Utgivningsformer	23
7 Urval och prioriteringar	25
8 Vissa särskilda frågor	27
8.1 Målgrupp	27
8.2 Rätten att teckna abonnemang	28
8.3 Prenumerationspriset	29
8.4 Annonser	30
8.5 Upphovsrätt	31
8.6 Arkivfrågor	32
9 Stödets administration	33
10 Sändningskapacitet och tillståndsgivning	34
10.1 Tillgänglig kapacitet i eternäten för radiotidningar	34
10.2 Tillstånd att sända radiotidningar och återkallelse av sådana tillstånd	37
11 Frågor om teknik och utveckling	39
11.1 Mottagarutrustningar	39
11.2 Utvecklingsmöjligheter	40
11.3 Vidgad användning av RAPS/RATS-tekniken	41
12 Utbildning och marknadsföring	42
12.1 Journalistutbildning	42
12.2 Abonnentutbildning	43
12.3 Marknadsföring	45
13 Kostnader och finansiering	46
13.1 Bidragsnormer	46
13.2 Finansiering	48
14 Övrigt	49
15 Hemställan	50
16 Anslagsberäkningar för budgetåret 1988/89	50
17 Beslut	52

		Prop. 1987/88:145
Bilaga 1	Taltidningskommitténs sammanfattning av sitt betänkande (Ds U 1987: 6) Radio- och kassetttidningar – slutsatser och rekommendationer	53
Bilaga 2	Sammanställning av remissyttranden över taltidningskommitténs betänkande (Ds U 1987: 6) Radio- och kassetttidningar – slutsatser och rekommendationer	58